

Băile Sângeorz, jud. Pășăud

Vilele Dr. Monda, Dr. Tanco villák

PISANII SÂNGEORZENE

Servus: Garmay Radnacsy Kingorony

Strokovsky

Miklos

ВЪ окопѣ.

Im Schützengraben.

Arbaiteri nostri pentru
armata noastra pregatire
sauturi acoperite in ca aceste unice...

Justin Suhora
7639. H. H. Feldpost No 28.

Feldpost 28.

~~Expres~~ no.
~~Carte postale~~ ~~Pocztómkra~~

10

W. Z.
L.

Doise Vasule!

Invatatori - arbaiteri si din
compania de stat a dir ziei
16a Va saluta de pre
campul de razboi.

4/III 915.

Sanit manole masai si
va salut.

Justin Suhora
arb.

Domnului

Jovan Marcu, inv

Oldhszentgyörgy

B. Vaszöl w.

Handwritten notes in the bottom left corner, including '2. Divizia' and '9. Divizia'.

Handwritten notes in the bottom center, including 'Va salut si...' and 'Salutari de pe campul...'.

PISANII SÂNGEORZENE

- Spiritualitate, Istorie și Tradiție -

ANUL VI, NR. 11 (66), NOIEMBRIE 2017

PISANII SÂNGEORZENE

Revistă de spiritualitate, istorie și tradiție locală

Fondatori: profesor FLORIN HODOROGA
teolog ALEXANDRU DĂRĂBAN

REDAȚIA: Casa de Cultură Sângeorz-Băi, str. Republicii nr.33,
jud. Bistrița-Năsăud; E-mail: florin.hodoroga@gmail.com
Jucu, str. Jucu-Herghelie nr. 67, jud. Cluj; E-mail: adaraban17@yahoo.ro;
aldaraban57@gmail.com

TEHNOREDACTARE: Alexandru Dărăban

Revista poate fi citită pe rețeaua de internet la adresele:

<https://independent.academia.edu/DarabanAlexandru>

<http://en.calameo.com/accounts/3280504>

<https://pisaniisang.wordpress.com>

Coperta 1: Stațiunea Sângeorzului de altădată

Coperta 2: Carte poștală de pe front trimisă de Iustin Sohorca nașului său, învățătorul Ioan Marcu

Coperta 3: Fecior din Țara Năsăudului

Coperta 4: Informatoare de folclor Ileana Poleac din Sângeorz-Băi

Fotografiile din acest număr provin din cadrul Serviciului Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud (colecția fotografii), colecția personală Anamaria Mihăilă Lăzăruț (Facebook), Ansamblul folcloric „Păunița”, Revista de folclor și de pe rețeaua Facebook.

Cuprins

CUPRINS.....5

BISERICĂ, ȘCOALĂ, SOCIETATE

OCTAVIU BARIȚIU, <i>Năsăud – 14 august 1866</i>	9
*** <i>Năsăud – în 22 Fauru 1868</i>	12
*** <i>De pe Vale a Rognei (Transilvania) – octombrie 1868</i>	13
DORIN DOLOGA, <i>Descrierea hotarului comunei Maieru</i>	15
*** <i>Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania</i>	24
EMIL SÂNGEORZAN, <i>Părerii asupra Așezămintelor Grănicerești Năsăudene</i>	27

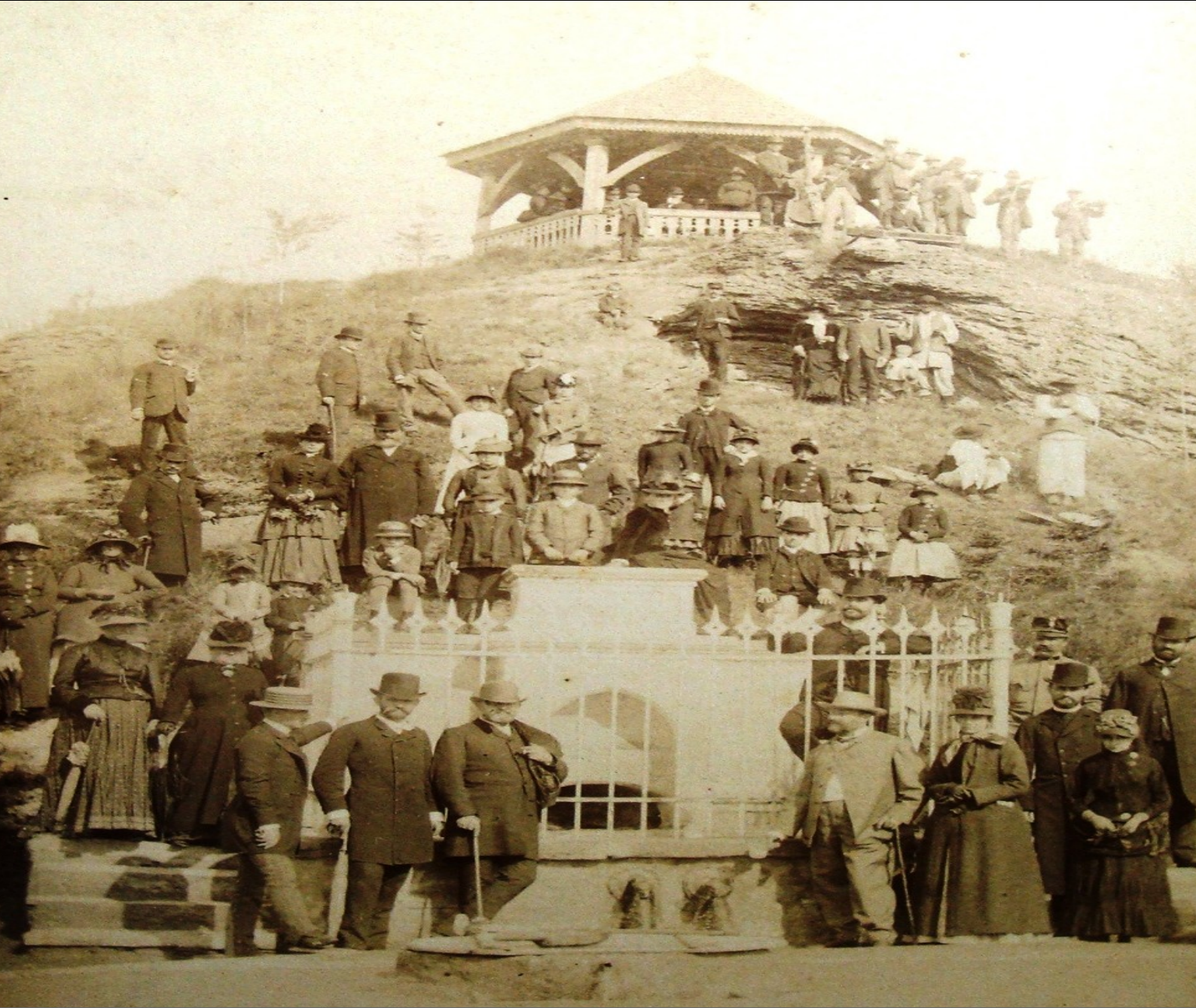
RESTITUIRI

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI, <i>Curajul – ca element al educației</i>	37
GEORGE UZA, <i>Aminitiri, amintiri</i>	39

TRADIȚII

GRIGORE SÂMBOAN, <i>Priceasna: rugăciune cântată. Un mod de a comunica și cânta cu Dumnezeu în același timp – interviu cu Anamaria Mihăilă</i>	57
--	----

BISERICĂ ȘCOALĂ SOCIETATE

Băile Sâncgeorz, jud. Pásăud

Vile Dr. Popp, Ciuta villák

Oláhszentgyörgy

Năsăud

- 14 august 1866 -

OCTAVIU BARIȚIU
Profesor gimnazial

Stimate d-le director!

Îmi iau libertate a te ruga să binevoiești a da loc acestor puține șiruri în coloanele foii domniei-tale ca răspuns cuviincios la corespondența din San-Georgiu datată din 14 iulie 1866, apărută în nr. 15 al „Sionului” și subsemnată cu litera „P”.

Dacă anticul sistem stoic care a învățat lumea la modestie, abnegație și resignațiune, s-ar putea introduce din nou în metoda educației publice, ar rezulta o binefacere nespusă pentru noi și mai ales pentru generația viitoare, iar educarea ar fi o adevărată consolare. Spiritul cultivat, inima modestă, e capitalul cel mai prețios din lume. Aici răutatea, intriga, invidia și ticăloasa rivalitate nu-și află refugiu. De vom da preferință intereselor egoiste, ci vom conlucra în armonie pentru binele comun, vom împlini datoria ce se cuvine unui patriot adevărat.

Corespondentul „P.” însă mi se pare a fi lucrat din contra pe lângă toate că s-ar vedea român bun, începându-și corespondența cu preasublimul vers „Deșteaptă-te Române!”. În cursul narării sale cu oareșicare elocvență se trudește a da la toți învățătorii din district prelegere și a le arăta calea cea adevărată, pe care au de acum înainte a purcede. Din tot cuprinsul corespondenței se vede vorba multă, adevăr puțin. Corespondentele, cum mi se pare, la enararea neadevărului nu mult se confunda; zice adică d. corespondent „P.” între altele, cum că „nu numai în școala trivială din San-Georgiu și în cea normală din Năsăud, ci și în gimnaziu între studenți, deși în mai mică măsură, domnește mecanismul”, va să zică învățarea mecanică, fără înțeles; apoi se plânge că nu e o sistemă de învățământ, nu e o metodă, nu e uniformitate în termenii tehnici, etc.; recomandă mai încolo conferințe profesionale mestecate, de la dascălul comunal începând până la doctorii de universitate, fără care apoi nu e salvare, nu e scăpare din abisul obscur al neștiinței, - și altele ca aceste.

Din ce oare d. „P.” în corespondența sa și profesorii gimnaziali (între care și eu unul mă număr) îi acuza cu crima mecanismului și atacă direct activitatea lor: astfel, ca provocat, în interesul gimnaziului declar această aserțiune a corespondentului „P.” de o scornitură destul de cutezată și născocită și de o calomnie împănată cu sofisme tendențioase. În gimnaziul din Năsăud s-a observat și folosit sistemul și metoda cea mai corespunzătoare și mai practică, din câte cunoaștem până acum. Aceasta a mea aserțiune cu atât mai vârtos o pot afirma căci profesorii de la acest institut în mare parte sunt absoluții sistemului nou și abstrăgând de la aceea că sunt bărbați maturi și că fiecare-și cunoaște prea bine chemarea sa, apoi ne e și prescris sistemul și planul de învățământ de care avem să ne ținem; de unde tare natural urmează, cum că între împrejurări ca aceste despre mecanism nu poate fi vorba. Sistemul și metoda de învățământ de la gimnaziul din Năsăud e tot aceea care se găsește și la alte gimnazii din patrie. De este a se face ceva transformare în sistem, aceea trebuie să se facă

OCTAVIU BARIȚIU

în general.

Cum că sunt elevi cărora le zace în natură a recita, a învăța mecanic, deși respectivii profesori destul se năzuiesc a-i abate de la acest defect, e adevăr necontestat. Dar întreb, care profesor (pedagog e în stare, aici înțelegând și pe d. corespondent „P.”, ca să poată scoate toate defectele și încă din toți copiii fără distingere? De cumva corespondentul „P.” ar avea atâta dexteritate ca aceasta după dorința-i să o poată înfăptui, atunci ar merita ca cel mai renumit și unicul între toți dascălii lumii recunoștința noastră a tuturor.

Pretinde mai încolo corespondentul „P.” uniformitate în termeni tehnici. Această pretenție e prea justă și de toți dorită. Unde ne sunt însă cărțile ajutătoare, dicționar etimologic, terminologic, cărți școlare tipărite, etc. Până atunci dară numai moderat cu pretențiile.

Între acestea eu cred că și d. corespondent „P.” n-a fost convins deplin despre adevărul aserțiunilor sale. Ferma mea convingere e cum că d. „P.” a voit a demonstra numai că e în stare a critica și a da lecții și celor mai veterani și mai practici pe cariera învățătorească. Acest defect îl au mai mulți dintre muritori, deci nu e de luat în nume de rău, însă la atari se pot acomoda cuvintele faimosului pictor Apelles: „Sutor ne ultra crepidam”¹. Asigurând pe d. „P.” cum că dintre profesorii gimnaziali de aici fiecare e matur și înțelept într-atâta încât nu va duce dorul după înțelepciuni neprobate.

Ar voi d. „P.” și conferințe mixte, începând de la dascălii comunali până la profesorii de universitate? Cum mi se vede corespondentul „P.” e fuzionist mare, pe toți vrea a-i băga într-o căldare. Nu știu însă de are d. „P.” cunoștință despre aceea cum că alt sistem, altă metodă, alte științe, alți discipoli sunt în școala comunală și alții în universitate. Acolo ai de a tracta cu dragul badei, luând fragedul și temându-l copil de mână, netezându-l mai altfel decât mama sa, arătându-i totodată care e litera a, care e b, cu câte trasuri se formează m, cu câte n? Iar aici se tratează cu bărbați maturi, titulându-i per „Domnule, placă-ți, poștește a răspunde din filozofie, din dreptul civil, cambial, etc...” Conferințe profesionale ne sunt foarte de lipsă, dar nu în modul cum ne recomandă corespondentul „P.”; ci învățătorii comunali împreună cu cei normali, sub președinția respectivului inspector școlastic, apoi cei gimnaziali asemenea cu respectivul consilier în frunte, și așa mai încolo². Avem consilier, avem inspector școlastic, avem și profesori apți, aceștia vor ști îndrepta defectele, fără ca corespondentul să-i facă atenți la împlinirea datoriilor sale. Multe sunt într-adevăr de făcut, ne lipsesc însă mijloacele. A critica e cu mult mai ușor decât a realiza ceva. Unde ne sunt școlile comunale organizate și neorganizate? Unde-s școlile normale? Unde ne sunt gimnaziile asemenea bine organizate? Unde învățătorii bine salariați, ca astfel bietul învățător să nu fie nevoit ziua, noaptea a-și fierbe capul cum se poate viețui de pe o zi pe alta? Ca să-și cumpere apoi cărțile trebuincioase din salariul prea moderat prin care să se califice, nu poate fi vorba.

În natură încă cauzele mici produc cu încetul efecte mari, astfel se întâmplă și cu oamenii.

În fine, rog pe d. corespondent „P.”, ca vrând a mai critica, mai întâi să judece bine lucrul și numai după aceea să se dezmință la critică, și din pasiune sau petrecere, nu din patimă sau interes privat; câștige-și date autentice, nu scornite, vorbească din fermă

¹ „Cizmarul, nu mai sus de sandala!”, adică: Cizmarul sa nu-si dea părerea decât despre încălțăminte - Plinius cel Bătrân, în lucrarea sa enciclopedică „Istoria naturală” (cartea a 35-a, 10, paragraf 36) povestește ca pictorul grec Apelles, care a trăit și la Roma, expusese într-o zi un tablou în fața publicului.

² Profesorii romano-catolici din Transilvania încă ținură conferințe în luna lui iulie a.c. în Alba-Iulia, sub președinția episcopului romano-catolic Fogorasy.

Năsăud – 14 august 1866

convingere, nu cu scop tendențios. Noi, ceilalți, din toate puterile noastre ne străduim a câștiga o vază cât se poate de mare și onestă tânărului nostru institut; nu vom concede, nu vom suferi. Dară niciodată ca cineva să ne răpească pe nedrept aceea ce cu mare osteneală câștigăm în interesul culturii și a prosperității naționale¹.

¹ *Sionul Românesc*, Viena, Anul II, 1866, nr. 17, pp. 204-205.

Năsăud

- în 22 fauru 1868 -

Prea Stimate Domnule Redactor!

În fiecare s-a îndătinat a se publica notițe despre școlile din Năsăud și cu destilinare despre gimnaziu care, în anul acesta ajunse la 5 clase, deci și acum vreu a vă împărtăși următoarele: numărul școlarilor gimnaziali crește pe zi ce merge și încă în proporțiune cu înmulțirea claselor în sumă foarte îmbucurătoare. Examenele primisemestiriali la gimnaziu – după cum le numim noi „private”, se ținură în ultimele zile ale lui ianuarie; după acestea din 4 februarie s-au început examenele la școala normală și de fete. Rezultatul acestor examene de la școala normală și de fete, după cum s-a văzut și din raportul comisarilor delegați din partea comisiunii fondurilor scolastice dd. Ioan Papiu, profesor gimnazial și Basiliu Petri, profesor preparandiale, a fost foarte îmbucurător. Asemenea rezultat sperăm că vor raporta și dd. Maxim Pop, profesor gimnazial și Cosma Anca, director normal, ca [și] comisari delegați la examenele ținânde în școlile triviale din Zagra, Telciu și Sângeorgiu.

Dar să revin la gimnaziu. Corpul profesoral constă astăzi din un director și 7 profesori, dintre care după anii de serviciu:

Rs. Grigore Moisil, vicar foraneu, ca profesor și deodată director gimnazial servește de 5 ani

Leon Pavelea ca profesor de 5 ani.

Octaviu Barițiu ca profesor de 4 ani.

Maxim Pop ca profesor de 3 ani.

Ioan Papiu ca profesor de 3 ani.

Teodor Dumbravă ca profesor de 2 ani.

Florian Moțoc ca profesor de 2 ani.

Nicolae Pop ca profesor de un an.

Iar de profesori de clase pe anul acesta s-au denumit din partea directorului:

Ioan Papiu pentru clasa a V-a gimnaziu.

Florian Moțoc pentru clasa a IV-a gimnaziu.

Leon Pavelea pentru clasa a III-a gimnaziu.

Octaviu Barițiu pentru clasa a II-a gimnaziu.

Teodor Dumbravă pentru clasa I gimnaziu.

Cu altă ocazie voi împărtăși mai multe¹.

¹ *Albina*, Viena, Anul III, 1868, nr. 19, p. 2 (Articolul este semnat cu pseudonimul „Juvenale”).

De pe Valea Rognei (Transilvania)

- Octombrie 1868 -

În mijlocul atâtor lupte crâncene politico-naționale la care iau parte și fiii acestei văi încântătoare, în mijlocul cercetărilor criminale pe la tribunale din cauza expresiunii convingerilor atât de sincere a fiecărui român, pronunțarea și alipirea de crezul politic pentru susținerea căruia a jurat cu mare solemnitate în 1848 și de care numai tribunalul morții e în stare a-l despărți; în mijlocul acestor zile atât de noroase pentru întreaga națiune, - iaca se ivește o zi senină pentru fiii acestei văi curat române, o zi de bucurie, ce-i face să uite barem pe un moment de toate luptele lor. Aceasta fu ziua de 4 octombrie, aniversarea înființării gimnaziului român Franciscu Iosefinu din Năsăud și inaugurarea lui cu clasa a VI-a.

Permiteți-mi d-le redactor a descrie, pe scurt, în Albina decurgerea acestei festivități scolare.

În ajunul acestei zile, la ora 7 seara, din toate unghiurile opidului curgea tinerimea înaintea gimnaziului ce era luminat cu transparente:

I. Augustului Împărat și Protector, Francisc Iosif I și fondatorilor gimnaziului Franciscu Iosefin, 4 octombrie 1863.

II. Viribus Unitis, Augustului Împărat și protector Francisc Iosif I.

III. Fondatorilor Gimnaziului român din Năsăud, onoare și recunoștință.

Opidul era luminat în modul cel mai splendid. Mare impresie au făcut următoarele transparente în culori naționale din ferestrele d-lui profesor gimnazial Maxim Pop:

I. Fondatorilor Gimnaziului din loc 4 octombrie 1863.

A voastre brave fapte sunt scrise în Istorie, iar dulcea suveniră în inimi de români.

II. De n-a pierit românul când nu vedea lumina,

Când simțul libertății era ucigător...!?

Tinerimea adunată înaintea gimnaziului pășește cu un conduct de făclii în fruntea căruia flutura tricolorul național, - către locuința capului districtual ca reprezentant al Maiestății Sale Imperiale.

Nefiind însă nici d-l căpitan acasă nici d-l vice-căpitan dirigente, înaintează conductul până la d-l președinte Ioachim Mureșianu unde după cântarea unor piese naționale, tânărul de clasa a VI-a Ioan Ciocan ținu o cuvântare ocazională, binemeritată.

După aceasta răspunse d-l președinte în termenii cei mai călduroși. Finindu-se repetatele „să trăiască” și câteva arii naționale, tinerimea se întoarse Rs. D. vicar ca președinte a fondurilor centrale, unde tânărul Pletosu cuvânta despre zelul contribuitorilor gimnaziului care au recunoscut ca prin științe se va reînvia gloria străbună a națiunii noastre.

După finirea acestei vorbiri și după mulțumirea d-lui vicar în numele comitetului prin o cuvântare plină de învățătură, tinerimea cânta câteva versuri naționale și apoi iarăși în cea mai faimoasă și buna liniște se depărta pe la cortele. În 4 octombrie, dimineața, se anunța sărbătoarea prin câteva salve cu pivele. La ora 9, tinerimea adunată la gimnaziu, pășește cu flamuri în frunte la biserica unde se celebra Sfânta Liturghie și rugăciuni pentru patronul gimnaziului năsăudean Maiestatea Sa Împăratul și Marele Principe al Transilvaniei. De aici tinerimea se aduna în sala gimnazială, unde la intrarea inteligenței și respectiv a onoratului comitet al fondurilor cu RS. D. vicar în frunte, se cânta „Împărate ceresc”. Acum pășește pe catedra d-l director Ioan Papiu și deschide serbarea prin o vorbire foarte frumoasă și acomodată, arătând importanța științelor și meritul fondatorilor acestui gimnaziu român. După aceasta urmară perorațiuni din partea tinerilor și declamațiuni în diferitele limbi. Iar

De pe Valea Rognei (Transilvania)

apoi se intona „Deșteaptă-te române!”.

În urmă d-l director încheia festivitatea mulțumind publicului și inteligenței române pentru participarea la astă sărbătoare spre a vedea fructul ostanelilor. La aceasta d-l vicar își expuse bucuria văzând că ostanelile fondatorilor au produs flori atât de frumoase, mai tare însă se va bucura când va vedea fructul, recomanda tinerimii îmbrățișarea științelor cu tot dinadinsul, d-lor profesori le mulțumește pentru zelul și ostanelile puse întru instruirea și cultivarea tinerimii.

Seara s-au aranjat un bal al cărui venit s-a destinat pentru studenții lipsiți în caz de morb. La acest bal a luat parte un public foarte însemnat, cu deosebire o cunună frumoasă de damicele (domnișoare, s.n.) care toate au fost foarte frumoase, amabile și grațioase.

Acestea sunt puținele șire despre ziua de 4 octombrie care va rămâne de suvenir dulce, atât pentru tinerimea română, cât și pentru întreg publicul¹.

¹ *Albina*, Viena, Anul III, 1868, nr. 108, p. 2 (Articolul este semnat cu pseudonimul „Publiu” ce aparține lui Artemiu Publiu Alexi).

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI MAIERU

Dorin Dologa

Hotarele au o importanță deosebită. Ele delimitează un teritoriu asupra căruia se exercită o autoritate. Stăpânirea unui teritoriu asigură o anumită putere și un prestigiu. Hotarul cuprinde un teritoriu pe care se află resurse ale solului și subsolului, precum și o populație. Aceste resurse asigură existența și prosperitatea populației respective. Pentru modificarea hotarelor s-au purtat negocieri și războaie. Hotarul delimitează teritoriul unor comunități mai mari, cum sunt statele, sau mai mici, cum este cazul comunelor. Datorită importanței lui el este descris amănunțit. Printre aceste descrieri de hotar se află și cel al comunei Maieru din anul 1851. Descrierea ne oferă o serie de date toponimice, lingvistice, precum și numele primilor primari și ai membrilor comitetelor comunale din Maieru, Năsăud, Sângeorz Băi, Rodna, Feldru, Salva, Poiana Ilvei și Măgura Ilvei. În anul 1851 Regimentul II românesc de graniță de la Năsăud a fost desființat. Administrația militară a fost înlocuită cu cea civilă. Pentru impunerea impozitelor s-a efectuat o evaluare economică a comunelor. Cu acest prilej s-au delimitat precis hotarele satelor. Redăm în continuare descrierea hotarului comunei Maieru din anul 1851:

Marele Principatu Transilvania

Maier I¹ - 7 Nr. 138

Commissariatul de Cercu a Nesseudului

A Monorului Cerculu de prețuire Nr. 48

Descrierea hotarului

Comunității contribuitoare Majer I¹ – parte Nr. 138

Satul Mayer¹ se mărginește cu ținutul comunității St. Joseph², Măgura³ și Altrodna⁴, apoi cu Muntele Saca al Nesseudului⁵, Korungischu⁶ al comunei Földra⁷, Mihăiasa al comunei Salva, Mirasia și Szurduku, apoi cu Doszul Muncselului și țarina până la movila în vârful Coastei Nemzoai⁸ a comunității Sant Georg⁹.

Hotarul se începe la movila între trei hotare a Mayerului, St. Georgului și Pojenarilor, care s-a făcut în vârful Coastei Nemțoaiei¹⁰ de piatră și pământ, mijlocul căreia s-a pus o piatră însemnată cu litera m. c. ct. și 1851. De la movila aceasta merge granița între

¹ Maieru

² Poiana Ilvei

³ Măgura Ilvei

⁴ Rodna

⁵ Năsăudului

⁶ Corungiș

⁷ Feldru

⁸ Nemțoaiei

⁹ Sângeorz Băi

¹⁰ Nemțoaiei

DORIN DOLOGA

hotarul Maier și al Pojeni /St. Joseph/ oblu¹ în vale prin huceag² până în Preluca lui Praecup Urecse³ din Pojana⁴; în marginea preluții de la vale la 600 de pași în depărtare se află o movilă de pământ. De aici merge linia puțin către răsărit și către apa Illva 600 de pași până la movila veche, făcută de piatră și pământ; în mijlocul movilei se află o piatră însemnată cu m și n; movila se află de-a dreapta țărmlui la 40 de pași până în apa Illva. De aici formează granița hotarului apa Illva până în Gura Văii Popii și s-a pus pe lângă apa Illva mergând către răsărit la 460 de pași o movilă de pământ pe locul lui Iuon Kandalle⁵ din Maier; sunt 6 pași din movilă până în țărmlul apei Illva; mai înainte pe lângă apă în sus la 320 de pași s-a făcut altă movilă pe locul lui Panfir Leonte din Maier; sunt 50 de pași către miazăzi până în apă. Mai încolo la 200 de pași într-o aseminare⁶ cu gura Văii Popei s-a pus o movilă de pământ și piatră. De aici trece granița peste apa Illva către miazăzi în gura Văii Popii, unde se împreună Valea Popii cu apa Illva și unde s-a pus o movilă de piatră și pământ la 50 de pași; sunt 17 pași până în apa Illva. De aici merge linia către miazăzi la 300 de pași până pe locul lui Mihai Brescha lângă podul care este făcut peste Valea Popii; aici este o movilă făcută de piatră și pământ la 60 de pași până în drum către miazănoapte și 3 pași până în Pârâul Valea Popii către asfințit. De aici în linie oablă către miazăzi la 180 de pași se află altă movilă de piatră și pământ, iar pe locul lui Mihai Brescha din Maier unde se abate Valea Popii în șes și în hotarul Maierului în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu m. u. și 1851. De aici se sucește granița în stânga către răsărit și suie pe piciorul Runcului lui Stative; la 170 de pași s-a făcut o movilă de pământ. Mai încolo tot pe mijlocul piciorului la deal, în depărtare de 250 de pași s-a făcut altă movilă de pământ. Mai înainte oblu pe picior către vârf la 200 de pași este altă movilă de pământ. De aici la deal pe picior spre răsărit la 250 de pași s-a făcut altă movilă de piatră de pământ. De aici în sus, pe piciorul Runcului lui Stative ieșind 300 de pași s-a așezat o movilă de piatră și pământ. De aici pe picior în sus la 200 de pași până în vârful Măgurii Turdy la movila care este între hotarul Maier, Poiana și Măgura, unde se sfârșește hotarul Pojanii și se începe cu al satului Măgura, este o movilă de piatră și în mijlocul ei se află o piatră însemnată cu litera m și 1851. De la movila aceasta merge granița oblu în vale pe jdeabul Borii; către miazănoapte în depărtare de 700 de pași lângă Fântâna Rece s-a făcut o movilă de piatră și pământ; din movilă până în apa Illva sunt 80 de pași. De aici formează granița apa Illva până la Vadul Badeului și mergând pe lângă apă în sus către răsărit la 600 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ pe locul lui Alexa Lupași Popp între drum și țărmlul drept a apei Illva; în mijlocul movilei este un stâlp de piatră însemnat cu litera m și mo. De aici mai înainte către răsărit la 500 de pași pe locul lui Larion Irini din Maier s-a făcut altă movilă de piatră și pământ la 15 pași până în apa Illva. Mai încolo la 600 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ în gura jdeabului Butuc la 5 pași de la drum în stânga. De aici pe lângă țărmlul drept al apei Illva în sus la 400 de pași la Vadul Badeului în gura jdeabului Andronesii s-a tăiat într-o piatră mare statornică Illva și cruce †. Mai înainte merge linia oblu până în grădina lui Iuon Boszga din Măgura; la 800 de pași s-a înnoit movila veche de lângă o răchită. Mai încolo trece granița peste Pârâul Piningării și suie pe piciorul Bederilor la deal; la 500 de pași, pe locul lui Silimon Siteritzi din Măgura, s-a înnoit movila veche și în mijlocul movilei s-a pus o piatră însemnată cu m. De aici merge

¹ Drept

² Pădure mică, tânără și deasă; tufiș, crâng

³ Precup Ureche

⁴ Poiana Ilvei

⁵ Ioan Candale

⁶ Corespondență între două puncte astfel încât raportul lungimilor față de acestea să fie constant

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI MAIERU

linia la deal între răsărit și miazănoapte; la 150 de pași se află o piatră statornică însemnată cu litera m și cruce †. Mai încolo pe picior la 200 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ. Mai încolo tot pe mijlocul piciorului la 500 de pași s-a tăiat † într-o piatră stătătoare. Mai încolo într-un răzvor¹ pe locul lui Onofrej Pujul la 200 de pași s-a făcut altă movilă de pământ. De aici tot pe mijlocul piciorului spre răsărit către vârf la 500 de pași s-a făcut o movilă de pământ. Mai înainte la 250 de pași se află o movilă de piatră și pământ; în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu m și 1851; se află la 8 pași până în gardul țarinii. Mai înainte la 125 de pași tocmai în punctul cel mai înalt al vârfului Măgurii lui Arsente s-a făcut o movilă de piatră și pământ între trei hotare; în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu m. m R. și 1851.

Aici se sfârșește granița hotarului cu măgurenii² și se începe cu rocnény³, în vârful Măgurii lui Arsente. De la movila aceasta merge granița între hotarul Rodnii și Maierului oblu în vale prin pădure către miazănoapte; la 500 de pași în pădure se află o movilă de pământ. Mai înainte merge linia oblu în vale către Fânâna Rece; la 350 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ pe locul lui Clement Hoza din Maier. Mai încolo la 100 de pași se află Fântâna Rece în mejdă⁴ către miazănoapte și la 600 de pași tocmai în Pârâul Piningării este o piatră însemnată cu †. De aici merge linia la deal către Măgura cea Mare; la 50 de pași este o piatră însemnată A. Mai încolo pe mijlocul piciorului la deal în depărtare de 300 de pași este o movilă de pământ; în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu † cruce pe locul lui Kondrace Popp din Maier. De aici se sucește linia puțin cam în stânga și către asfințit în depărtare de 200 de pași s-a înnoit movila veche care se află pe locul lui Toader Papp; în mijlocul movilei este o piatră mare pe care stă scris Maier și Rocna mai dinainte. De la movila aceasta se sucește linia în dreapta către miazănoapte; la 800 de pași în piciorul Măgurii este o movilă de piatră și pământ. Mai înainte suie linia pe piciorul Măgurii către vârful Măgurii tocmai în tarniță; lângă groapă, în depărtare de 600 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ; în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu litera m. R. 1851. De la această movilă coboară linia pe dosul Măgurii în vale către miazănoapte și către Fântâna Borcutului la 200 de pași s-a tăiat † cruce într-un fag. De aici oblu în vale la 150 de pași se află patru tăieturi într-un brad, trei vechi și una făcută nouă. Mai încolo la vale pe dosul Măgurii către miazănoapte la 150 de pași s-a făcut o movilă de piatră spre un fag mare însemnat cu cruce. Mai înainte la 250 de pași în poalele Măgurii pe locul cel sătesc în gura jdeabului s-a făcut o movilă de piatră și pământ; în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu două cruci, m și R. De aici oblu la vale la 50 de pași s-a însemnat o piatră cu cruce. Mai încolo la 50 de pași se află altă piatră însemnată cu †; mai înainte merge linia către miazănoapte și către Fântâna Borcutului la 40 de pași pe locul lui Grigore Lorenzi este o movilă de pământ; în mijlocul movilei se află o piatră mare. Mai înainte merge linia pe un pârâiaș în vale către miazănoapte și către Fântâna Borcutului în depărtare de 100 de pași este o movilă de pământ pe locul lui Vaszilie Diak din Maier. Mai înainte la 150 de pași s-a făcut o altă movilă de pământ pe locul Olărenilor⁵. De aici în linie oablă către miazănoapte trece apa Szamos⁶ și către Fântâna Borcutului la 120 de pași tocmai lângă drum, pe locul lui Macabei Motofelia din Maier s-a făcut o movilă de piatră și pământ; în mijlocul movilei este

¹ Fâșie îngustă de pământ nelucrat, servind drept potecă și hotar între două ogoare

² Locuitorii din Măgura Ilvei

³ Rodnenii

⁴ Hotar, graniță

⁵ Olărenilor

⁶ Someș

DORIN DOLOGA

o piatră însemnată cu m. R. și †. De aici trece linia drumul și merge oblu prin Fântâna Borcutului; din fântână către miazănoapte, în vârful dâmbului cel mai înalt deasupra Borcutului s-a făcut o movilă de piatră și pământ la 300 de pași; în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu †. Mai încolo formează guretiu¹ granița către miazănoapte; la 400 de pași pe locul lui Iuon Ottik² s-a făcut o movilă de piatră și pământ. Mai încolo tot pe picior la deal la 200 de pași în vârful dâmbului pe locul lui Ofilat Schotropa³ se află altă movilă de pământ. De aici merge linia tocmai în vârful cetății în punctul cel mai înalt, la 250 de pași, unde s-a făcut o movilă de piatră și pământ; în mijlocul movilei este o piatră însemnată cu m R. și 1851. Mai încolo merge granița pe picior la vale în depărtare la 500 de pași până în tărnița cetății pe locul lui Csifor Oanea⁴ din Rodna la movila făcută din piatră și pământ; în mijlocul movilei se află o piatră însemnată cu cruce; aici se întâlnesc mai multe drumuri laolaltă. De aici merge linia oblu la deal pe picior către părul lui Csicok; la 300 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ, la 24 de pași până în păr și 162 până în fântână, către miazănoapte. Mai înainte pe picior oblu la deal la 150 de pași s-a făcut altă movilă de piatră și pământ pe locul lui Petre Csicoc din Rodna. Mai încolo la 200 de pași în depărtare s-a făcut o movilă de piatră și pământ; în mijlocul movilei s-a pus o piatră cu litera m. R. însemnată. Mai înainte cam costiș la deal către miazănoapte s-a făcut altă movilă de piatră și pământ pe locul lui Petre Csicoc în depărtare de 125 de pași; în mijlocul movilei s-a pus o piatră mare. De aici merge linia costiș și în depărtare de 125 de pași s-a tăiat într-o piatră o cruce †. Mai înainte merge granița tot costiș și către miazănoapte la 45 de pași s-a făcut o movilă de pământ pe locul lui Berende; mai încolo la 100 de pași depărtare s-a făcut altă movilă de piatră și pământ între locul lui Berende și a lui Precup Bindiul din Rogna⁵. Mai înainte merge granița tot costiș; la 150 de pași s-a tăiat într-o stâncă mare două cruci unde se află un ulm și un frasin încă însemnați cu †. De aici merge granița costiș cam la vale lângă un sforac⁶; în depărtare de 400 de pași s-a făcut o movilă de pământ; sunt 10 pași din movilă până în sforac și se mai află și un fag însemnat cu †. Mai încolo merge linia costiș cam la vale până în Poiana Ulmului la fântână; în depărtare de 900 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ; movila aceasta se află la 10 pași deasupra fântânii și în mijlocul ei s-a pus o piatră însemnată cu litera m. De aici merge granița hotarului costiș cam la deal către miazănoapte; la 270 de pași s-a făcut o altă movilă de piatră și pământ pe locul lui Ilie Domide din Rodna. Mai încolo merge linia costiș prin pădure și în depărtare de 200 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ. Mai încolo merge granița tot costiș și prin pădure către răsărit până între Izvoarele Hârcegoaii⁷ la 800 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ. De aici merge linia tot prin pădure și către miazănoapte până între alte două izvoare la 250 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ, unde se află și un frasin însemnat cu patru tăieturi. Mai încolo merge linia în stânga și suie pe piciorul Hârcegoaii; în depărtare de 500 de pași sub locul lui Grigore Domide din Rodna în capul dealului s-a făcut o movilă de piatră și pământ. De aici mai înainte la 400 de pași s-a făcut altă movilă; în dos la 60 de pași din guretiu în vale către Valea Tomnaticului. Mai înainte merge granița pe sub Hârcegoaele lui Lintser în linie oablă; la 800 de pași s-a tăiat într-o piatră și într-un molid † cruce. Mai încolo la 200 de pași s-a

¹ Loc cu forma unei guri, pânii, care se îngustează

² Ioan Otic

³ Ofilat Șotropa

⁴ Cifor Oanea

⁵ Rodna

⁶ Loc mocirloc, smârc

⁷ Hârcegoaiei

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI MAIERU

făcut o movilă de piatră și pământ la 30 de pași din iernatice în vale. De aici merge granița oblu la movila din Paltin, unde se întâlnesc 3 granițe, adică a Maierului, a Rodnei, a Muntelui Saka al năseudenilor; s-a înnoit movila veche și s-a pus în mijlocul ei o piatră mare însemnată cu cruce.

Aici se sfârșește granița cu rodnenii și se începe cu Muntele Săca al nasseudenilor. De la movila aceasta suie linia între hotarul Maierului și între Muntele Saka al Neseudului oblu la deal pe picior către miazănoapte; la 200 de pași s-a făcut o movilă de pământ. Mai încolo tot pe mijlocul piciorului la deal în depărtare de 300 de pași se află o groapă mare firească¹. Mai încolo merge granița tot pe mijlocul piciorului către vârful Sătsii²; la 200 de pași s-a făcut o movilă de pământ; lângă movila aceasta s-a tăiat cruce într-o piatră. De aici tot pe mijlocul piciorului la deal la 400 de pași în punctul cel mai înalt al vârfului Satsii s-a făcut o movilă de piatră și pământ. De la movila aceasta coboară linia pe piciorul Sătsii în vale către asfințit; în depărtare de 300 de pași s-a tăiat într-o piatră semnul m și două cruci. Mai încolo tot pe picior la vale la 200 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ. De aici oblu în vale pe dosul Satsii către asfințit la 150 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ; mai înainte la 200 de pași s-a făcut altă movilă de piatră și pământ. Mai încolo oblu în vale la 100 de pași s-a mai făcut o movilă de piatră și pământ. De aici merge granița oblu în vale; la 200 de pași în marginea pădurii s-a făcut o movilă de pământ. De la movila aceasta merge linia tot prin pădure în vale până deasupra locului lui Skridon Hădăreu din Maieru, unde s-a făcut o movilă de pământ; în depărtare de $\frac{1}{4}$ fârtai³ de ceas lângă movila aceasta se află o piatră însemnată cu cruce. De aici sucește linia în dreapta și costiș prin pădure până între izvoare în depărtare de un fârtai de ceas; între Izvorul Prelucilor /Cosatoriilor/ de-a stânga și Izvorul Kalului /Valea Satsii/ de-a dreapta s-a făcut o movilă de piatră și pământ.

De aici merge linia oblu la deal către miazănoapte până în Dealul Satsii deasupra locului lui Iuon Ottik; în depărtare de o jumătate de ceas s-a făcut o movilă de piatră și pământ între trei hotare, adică între hotarul Majerului, Neseudului și al Földrului și aici se sfârșește granița hotarului cu neseudianii și se începe cu földrihanii.

De la movila aceasta merge granița între hotarul Maierului și între Muntele Korungisch al comunei Földra /de-a coasta costiș/ între răsărit și miazănoapte până între Aniasche⁴ unde se întâlnește Izvorul Mare și Izvorul Gălan și unde s-a făcut o movilă de piatră și pământ în depărtare de 7500 de pași; această movilă s-a făcut între 3 granițe ale hotarului, adică între a comunei Maier, Földra și Salva – și aici se sfârșește granița cu földrihánii și se începe cu salvanii. De la movila aceasta formează granița hotarului apa Aniaschul Mare până la scarice⁵; în depărtare de un fârtai de ceas s-a făcut o movilă de piatră și pământ. Mai încolo merge granița între hotarul Maierului și între Muntele Mihajasa⁶ al comunei Salva costiș între asfințit și miazănoapte și în depărtare de o jumătate de ceas s-a înnoit movila veche tocmai lângă Plajul Mihajasii; mai încolo merge linia tot costiș cam la vale până în marginea preluții lui Stefán Isiph; lângă apa Aniasului Miku s-a înnoit movila veche aflată la depărtare de un fârtai de ceas.

De la movila aceasta formează apa Anasehul Micu granița hotarului până în gura Izvorului Ursului depărtare de $\frac{1}{2}$ de ceas și aici se sfârșește granița cu salvanii și se începe cu

¹ Naturală

² Saca

³ Sfert

⁴ Anieș

⁵ Loc care prezintă denivelări în formă de trepte

⁶ Mihăiasa.

DORIN DOLOGA

St. Georganii¹. De la movila aceasta merge linia pe Izvorul Ursului și la 1000 de pași se află Piatra Ursului care se înseamnă cu o movilă. De aici se sucește granița spre miazăzi și ține vârful până în Piatra Corhanului, în care piatră se află tăiată litera S. care înseamnă Sângeorg și litera m care înseamnă Maier, în depărtare de 1250 de pași. Mai încolo merge granița în vale și către răsărit la 250 de pași lângă plai s-a făcut o movilă de pământ și piatră. Mai încolo merge linia tot oblu în vale pe Izvorul Lukului sau al Paltinului până în apa Aniasu Micu în depărtare de 800 de pași. De aici formează granița hotarului Aniaschul Micu până în gura Izvorului lui Budac în depărtare de un fârtai de ceas. Mai încolo merge linia costiș pe miază coaste prin pădure către miazăzi până în Dealul Borty în depărtare de 1000 de pași. Mai înainte coboară linia oblu la vale și trece Izvorul Blidăriasei și suie pe piciorul fântâniei oblu la deal tot prin pădure; în depărtare de ½ de ceas în piciorul fântâniei s-a făcut cruce † într-o piatră statornică. De aici merge linia tot pe mijlocul piciorului la deal către asfințit; în depărtare de 200 de pași s-a făcut o movilă de pământ și piatră; lângă movilă la 2 pași în dreapta s-a tăiat cruce † într-o piatră. Mai încolo merge linia oblu la deal pe mijlocul piciorului către vârful Muncelului și în punctul cel mai înalt al vârfului s-a tăiat cruce † într-o piatră la depărtare de 300 de pași. Mai înainte merge granița hotarului pe piciorul Muncelului oblu la vale și în dâmbul cel dintâi sub vârf la 400 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ. Mai înainte merge granița tot pe picior la vale către asfințit și la 400 de pași s-a tăiat cruce † într-o piatră care se înseamnă cu o movilă. Mai încolo la 70 de pași unde iese plaiul în tărniță s-a făcut o movilă de piatră și pământ. De aici merge linia pe plai către asfințit și la 500 de pași s-a făcut o movilă de pământ în piciorul de la deal de plai. Mai înainte coboară linia în vale pe picior și la 200 de pași s-a tăiat cruce (†) într-o piatră. Mai încolo la 50 de pași s-a tăiat într-o altă piatră cruce (†). Mai înainte la 400 de pași se află altă piatră însemnată cu cruce †. Mai încolo la 130 de pași se află altă piatră însemnată cu cruce †. Mai înainte sub piciorul poienii lui Frasilă s-a făcut o movilă de pământ și piatră la 100 de pași. De aici merge linia cam la deal costiș și la 150 de pași s-a făcut o movilă de pământ. Mai încolo la 155 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ în marginea poienii lui Frasilă. Mai înainte merge linia pe plaiul bătrân la vale; la 250 de pași lângă plai s-a făcut o movilă de piatră și pământ. Mai încolo merge granița între locul lui Iuon Petzi din Maier și între locul cel sătesc din St. Georg. și la 200 de pași s-a făcut altă movilă de piatră și pământ. De aici merge granița pe plaiul bătrân și la 450 de pași de la plai în stânga pe locul lui Zaharie Strâmbul din Maier s-a așezat altă movilă de pământ. Mai înainte merge linia peste Tărnița Porcoajii² și suie la deal până în vârful Măgurii Porcului; în depărtare de 400 de pași în tărniță între 2 stânci se află o movilă făcută și într-o piatră săpată /:cruce †:/. Mai încolo merge linia pe deal la vale către miazăzi prin poiana lui Dumitru Czimuka³ din Maierul; în depărtare de 300 de pași lângă fântâna Kábý⁴ s-a făcut o movilă de piatră și pământ și o piatră însemnată cu †. De aici formează granița Pârâul Cabii până în gura Cabii; în depărtare de 2000 de pași într-un răzor s-a făcut o movilă de piatră și pământ, pe locul lui Kozma Isip din Maierul. Mai înainte merge linia către miazăzi și la 190 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ tocmai lângă drumul cel mare, la 14 pași din drum până în movilă; în mijlocul movelei se află o piatră însemnată cu m și 1851. De aici merge granița către asfințit în jos pe lângă apa Somesch către gura jdeabului Sec; în gura jdeabului trece linia apei Somesch și suie pe mijlocul jdeabului; la 380 de pași s-a făcut altă movilă pe locul lui Artene Savan din Maier. De aici

¹ Sângeorzenii.

² Porcoaiiei

³ Cimuca

⁴ Cabii

DESCRIEREA HOTARULUI COMUNEI MAIERU

iese linia pe mijlocul jdeabului la deal către miazăzi; la 350 de pași se află o piatră însemnată cu m și † (cruce). Mai încolo merge linia tot pe mijlocul jdeabului până la un fag foarte gros unde s-a făcut o movilă de pământ. De aici suie linia tot oblu către vârf, într-un tăpșan sau zăpode, deasupra jdeabului Seku la 350 de pași, unde se află o movilă de pământ. Mai înainte merge granița tot prin pădure către vârf și la 200 de pași se află o piatră statornică însemnată cu litera k. De aici ține tot pe picior către miazăzi și la 60 de pași s-a făcut o movilă de pământ sub poiana Pusii¹. De aici merge linia tot pe culmea dealului până lângă poiana Pusii și în marginea poienii este o movilă de piatră și pământ la 200 de pași. Mai încolo merge linia peste tarnița pojenii Pusii și în marginea poienii lui Necita Ollari la 300 de pași s-a pus o movilă de pământ. Mai înainte merge linia tot pe muchea dealului către asfințit puțin către miazăzi peste preluca Olariului; din preluca merge linia prin pădure și iese în vârful Runkului Schutsii; în punctul cel mai înalt s-a pus o movilă de piatră și pământ la depărtare de 300 de pași. De la movila aceasta coboară linia oblu în vale către jdeabul Runcului Schutsii și la 50 de pași s-a pus o altă movilă de pământ. Mai încolo prin pădure la 60 de pași s-a pus altă movilă de pământ și cruce tăiată într-un fag. Mai înainte la 100 de pași s-a făcut o movilă de pământ în pădure. De aici merge granița tot oblu în vale către miazăzi și în obârșia jdeabului se află o piatră statornică și o cruce tăiată într-un fag. Mai încolo coboară linia către miazăzi și către jdeabul Runcului Schutsii la 200 de pași în depărtare s-a făcut o movilă de pământ. Mai înainte merge linia tot oblu în vale și la 160 de pași între izvoare sub poiana Strugariului s-a făcut altă movilă de piatră și pământ. De la movila aceasta trece linia izvorul în dreapta și merge între apus și miazăzi; la 70 de pași este o movilă de pământ; mai încolo merge granița costiș de asemenea între apus și miazăzi; la 130 de pași este o movilă de pământ. Mai înainte merge granița costiș până în tarnița poienii Strugariului unde s-a făcut o movilă de pământ la 60 de pași. De aici se sucește linia de picior în stânga către miazăzi; la 250 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ. Mai înainte merge linia tot pe picior la deal; în depărtare de 300 de pași s-a făcut o movilă de piatră și pământ între 3 hotare, între hotarul Majerului, St. Georgului și a Pojanii în vârful Coastei Nemțoaiei, de la care movilă s-a început descrierea hotarului Majer și la care se încheie.

Majer, 12 septembrie 1851

Comitetul comunei Maier

Mihály Candalle, off. conducător²

Oamenii comitetului:

Mihály Brescher

Clement Hedereu

Vasilie Rebrîșorián

Aftamon Boșka

Ștefan Kobzáleu

Larion Zuzán

de nume subscriitor: Ankidim Partenie

Comitetul comunei St. Joseph

Michael Urecse, conducător

Oamenii comitetului:

Tanaszie Guinei

Iuon Ursza

Tanasze Condratye

Terente Ureche

Paramon Popp

Artimon Manastire

de nume subscriitor: Zacharie Uretse

Comitetul comunei Măgura

Iftode Schott³, offic. conducător

Comitetul comunei Rocna Veche

Izidor Steopán, offic. conducător

¹ Pâsii

² Jude, primar

³ Șut

DORIN DOLOGA

Oamenii comitetului:

Doneszie Izidor

Iftyene Ursza

Zaharie Schott

Grigore Schott

Iuon Marosán

Iákob Badeu

de nume subscriitor: Iftode Schott, notar

Comitetul comunei Nasseud:

Maxim Korui, oficial conducător

Oamenii comitetului:

Nikolai Kattarig

Iuon Ionasc

Mihaile Zegrián

Iuon Prehasoaju

Toader Anton

Vasilie Andreseh

Comitetul comunei Salva:

Maxim Dedia, oficial conducător

Oamenii comitetului:

Zaharia Bontsia

Vasilie Sass

Peter Oarkes

Pantelemon Prodán

Demeter Melintian

Domide Cseuka

de nume scriitor: Dedia

Oamenii comitetului:

Thoader Steopán

Larion Gusche

Iuon Domide

Iliszie Porcu

Vaszilia Bendea

Vasilie Morosán

de nume scriitor: Izidor Steopán

Comitetul comunei Földra:

Alexa Onitzi, offic. conducător

Oamenii comitetului:

Stefán Pápp

Gavrilla Gaina

Oniszim Pintikán

Alexa Brânza

Joseph Thitiény

Simon Scridon

de nume subscriitor: Alexa Onitzi

Comitetul comunei St. Georg.:

Maxim Hallitiu, off. conducător

Oamenii comitetului:

Vasile Varvari

Daniel Scharda¹

Iuon Popp

Iuon Andrési

Maxim Gagea

Dionis Gábor

subscriitor: Maxim Hallitiu, notar²¹ Daniel Jarda² Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Bistrița-Năsăud, *Colecția personală Virgil Șotropa*, dosar 181, ff. 1-10.

INSTRUMENT FUNDAȚIONAL

pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania

De principiu general se statorește cum că subscrisul comitet și reprezentantul fondurilor, în toate afacerile sale își păstrează expres dreptul de fondator și de patronat în toată privința și așa în special.

F. În privința administrației economice a fondurilor și veniturilor din acelea:

1. Deoarece comitetul grăniceresc a primit sarcina administrării numitelor fonduri instituțional, așa în privința aceasta va purta numele: „Comitetul fondurilor scolastice grănicerești din Districtul Năsăudului” și ca atare va avea și un sigiliu cu această inscripțiune.

2. Deoarece comitetul fondurilor acestora ca reprezentant legal și împuteritului fondatorilor va administra independent, așa dânsul ca atare este totodată și răspunzător în solidum pentru toată dauna care s-ar cauza numitelor fonduri prin veri-ce indolență, neîngrijire sau nepăsare a membrilor comitetului sau prin întrelăsarea de orișice întreprinderi prin care s-ar fi putut delătura pe cale legală vreo daună, ce ar amenința integritatea fondurilor sau îngustarea izvoarelor sau a veniturilor acelora sau ce s-ar cauza prin manipularea și economisirea rea cu averea și veniturile fondurilor.

3. Pentru aceea comitetul acestor fonduri, care este o corporațiune mai mare, își va alege din mijlocul său un organ executiv, constator din bărbați puțini, însă cu cea mai mare experiență, erudiție, capacitate și moralitate, căruia i se va concredere imediata administrație a averii fondurilor și manipularea cu veniturile acelora.

Acest organ se va numi „Comisiunea administratoare de fondurile scolastice din Districtul Năsăudului”, din membrii acesteia unul va fi perceptoriu, altul controlor (care vor depune și cauțiunea necesară), iar al treilea secretar, care vor primi după împrejurări și un salariu sau onorariu anual.

Acest organ va face toate acele dispoziții care sunt de lipsă la administrarea unei averi de atare natură și la fiecare adunare generală a comitetului își va așterne rațiunile spre revizie și cenzurare, precum și un raport general despre starea materială a fondurilor și despre toate celelalte afaceri ale sale.

Și acest organ este răspunzător în solidum pentru toată dauna ce ar cauza fondurilor.

4. Comitetul fondurilor scolastice, atât însuși, cât și prin sus atinsa comisie administratoare școlastică, va întreprinde toți acești pași câți va afla necesari spre fructificarea fondurilor și înmulțirea veniturilor, iar la purtarea cheltuielilor și tuturor derogățiilor impuse fondurilor, comitetul va fi cu cea mai mare cruțare și cumpăt; totodată va veghea ca cei ce trag vreu salariu sau remunerațiune să-și corespundă oficiului pentru care percep ceva din fond.

5. Comitetul fondurilor școlare, atât cu ocazia ridicării edificiilor proiectate, cât și a altor edificii, care vor mai fi de lipsă pentru locuința de profesori sau pentru altceva în interesul fondului, totdeauna va respecta și se va acomoda după ordinațiunile guvernamentale sustătoare în astă privință și pentru fiecare atare întreprindere își va câștiga proiecte și planuri cenzurate și concesiunile necesare și prescrise.

6. Fiindcă suprema inspecție asupra fondurilor instituționale este pe lângă înaltul guvernium regiu provincial; fiindcă comunitățile fondatoare în punctul IV al învoirii numite au

Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania

concrezut suprainspecția în privința administrării fondurilor și executarea punctelor acelei învoiri la Oficialatul suprem politic central din Năsăud și la Consistoriul episcopului diecezan și anume, fiecare între marginile competenței și în sfera sa de activitate și în urmă, fiindcă subscrisul comitet este rezolut de a administra averea numitelor fonduri strâns după prescripțiile sustătoare în asta privință și a executa punctele învoirii numai în sensul legilor: așa comitetul se obligă tare și irevocabil cum că înaintea începutului fiecărui an va așterne un preliminarium la înaltul guvernium regiu prin consistoriul diecezan despre toate speșele ordinare despre anul viitor, iar cu finea fiecărui an va așterne la înaltul guvernium tot prin veneratul consistorium diecezan toate rațiunile fondului școlastic central districtual și ale fondului de stipendii spre a se cenzura prin organele regie, a căror chemare este această afacere și în caz când din acelea s-ar afla vreo daună pentru numitele fonduri, spre a se dispune cele necesare pentru dezdăunarea respectivelor fonduri.

G. În privința înființării, reorganizării și administrării institutelor de învățământ și educație enumerate în punctul IV al învoirii, respectiv al legământului mai sus scris:

1. Reorganizarea celor cinci școli triviale din Zagra, Telciu, Sângeorgiu, Borgo-Prund (Prundu Bârgăului, s.n.) și Monor, precum se vede din punctul de sub D. al acestui instrument, s-a întocmit conform legilor sustătoare și pe baza concesiunii mai înalte.

Cele trei școli triviale din Zagra, Telciu și Sângeorgiu s-au și reorganizat faptic, iar cele din Borgo-Prund și Monor se vor reorganiza în fapt numai după clarificarea dorinței de a solvi salariul ameliorat la docenții înmulțiți, precum și celelalte speșe împreunate cu aceste școli din partea erariului financiar, care are în administrare dreptul regal de cârciumărit din comunitățile pentru care sunt înființate acele școli și din care regal s-au susținut și până acum și se susțin și în prezent.

2. Reorganizarea școlii normale s-a făcut asemenea conform legilor sustătoare, având totdeauna sus atinsa învoire de punct de mâncare.

Ce se atinge de docenții pentru școlile triviale și școala normală, subscrisul comitet ca reprezentant al fondurilor, respectiv al proprietarilor fondului, pe baza acestui drept de fondator va escrie concurs, apoi suplicile competențelor le va susșterne la veneratul consistorium episcopesc cu opinia sa ca în ce mod cugeta a face candidațiunea, iar după retrimiteră suplicilor cu reflexiunile veneratului consistorium, comitetul cu respect la aceste reflexiuni dintre concurenți va alege și denumi pe aceia care vor avea calitățile prescise prin lege și dintre mai mulți, pe care îi va afla mai apți și mai morali, apoi pe cei aleși îi va așterne veneratul consistorium episcopesc pro ratihabitione (pentru ratificarea, s.n.) și contrasemnarea decretelor de denumire edate din partea comitetului, care apoi se vor face cunoscuți și înaltului guvernium regiu.

De directori la școlile triviale se vor denumi prin comitet cei mai apți dintre docenții respectivi, computându-se și catiheții între docenți, în privința cărora se va urma tot după modalitatea din sus, iar catiheții pentru școala normală și de fete din Năsăud și pentru școlile triviale până la timpuri mai favoritoare vor fi totdeauna parohii locali sau cooperatorii lor, sperându-se ca veneratul ordinariat și consistorium episcopesc, luând această ajustare în considerare, va dispune în acele comunități de parohi pe cei mai apți și care vor fi absolviți și pedagogia sublimioară.

Cu directoratul școlii normale va însărcina comitetul pe cel mai apt dintre docenții normali, consultând mai întâi și corul docenților respectivi, pe care apoi îl va face cunoscut veneratului ordinariat pro ratihabitione și înaltului guvernium spre știință.

3. Înființarea și deschiderea unui gimnaziu complet în opidul Năsăud proiectat în

Instrument fundațional pentru institutele de învățământ și educație din Districtul Năsăudului în Transilvania

punctul VI,4 al învoirii, încât pentru gimnaziul inferior s-a și făcut, iar până la completarea întregului gimnaziu se va întreprinde această înființare între marginile legilor ce stau în astă privință tot numai cu strânsa observare a realizării dorințelor exprimate în punctul VI al legământului.

Comitetul fondurilor scolastice centrale districtuale ca reprezentant legal și executorul drepturilor proprietarilor fondatori, va păstra cu toată cumpătarea drepturile de fondatori și patronat recunoscute și prin legile stătorii în astă privință și așa pentru posturile de profesori gimnaziali va escrie concurs, apoi dintre concurenții cei cu însușirile cerute prin lege, va alege și denumi pe cei mai apti și mai morali, iar în caz că d între concurenți nu s-ar afla calificați conform legilor, atunci alegerile și denumirile se vor face numai provizoriu pe un timp anumit în care cel ales, - spre a nu fi amovat din profesură, va avea de-a face destul cerințelor sustătoare și a-și câștiga pe spesele sale însușirile cerute spre a putea fi profesor public definitiv.

Dacă însă vreun profesor provizoriu sub decursul unui anumit timp de practică la acest gimnaziu va dezvolta un talent eminent, o perfecțiune în știință vreunui ori a mai multor obiecte din cele principale și obligate ale gimnaziului, iar în propunere o dexteritate și tactică deosebită și încununată cu rezultate evidente îmbucurătoare, precum o viață morală și purtare modestă exemplară, atât față cu superiorii și fondatorii, cât și insuflătoare de respect față cu școlarii; - apoi comitetul în asemenea caz, pe baza dreptului de fondator și patronat cu care este investit, - totdeauna își va ține de sfântă datorință pe un atare profesor provizoriu înzestrat cu asemenea calități probate, chiar în interesul prosperării și consolidării gimnaziului cu consensul locurilor mai înalte competente a-l înainta toate în categoria profesorilor publici definitivi.

Pentru postul de director gimnazial, comitetul în coînțelegere cu corpul profesorilor gimnaziali va alege și denumi pe cel mai apt dintre profesorii definitivi, apoi pe profesorii și directorul ales îi va face cunoscuți atât veneratului ordinariat și consistoriu diecezan, cât și înaltului guverniiu regiu pro notitia și spre confirmarea directorului de la locurile prea înalte.

Pentru postul de catiheți la gimnaziul din Năsăud comitetul va escrie concurs, apoi pe concurenți îi va transpune veneratului ordinariat și consistoriu episcopesc spre a face candidațiunea, apoi comitetul dintre candidați va alege pe catiheți și-i va așterne veneratului ordinariat și consistoriu episcopesc spre aprobare și contrasemnarea decretelor de denumire¹.

(Va urma)

¹ Școala Română, Sibiu, Anul I, 1876, nr. 48, pp. 381-383.

598

PUBLICAȚIILE CERCULUI STUDENȚILOR NĂSĂUDENI
„GEORGE COȘBUC”, CLUJ

ARHIVELE
STATULUI

2489

337A

BIBLIOTECA

Emil Sângeorzan
student în drept, Cluj

Părerii...

asupra

*Așezămintelor Grănicerești
Năsăudene*

CUPRINSUL

Extras — Către cititor

Puncte de plecare

Achitarea burselor. — Satele grănicerești. — Obârșia rețelilor.

La Fonduri

Statutele, fondul de burse și Instrumentul Fundațional. — Inițierea Fondurilor. — Administrația de după războiu. — Distribuția burselor. — Cinstirea strămoșilor.

Restul averilor grănicerești

Rezultate ale administrării. — Responsabilitatea și politica în așezămintele grănicerești. — Oameni vechi și noi. — Ce vrem noi? — Încheiere. — O concluzie. — Adaus.

Așezămintelor grănicerești văzute de un student în anul 1933

Oameni vechi și noi¹

Minciuna și bârfirea au fost ridicate la rangul de cult și în aceste instituții. De aceea nu știm cum d-l director al regiunii Silvice va putea reuși să „... introducă cu un ceas mai devreme ...” (vezi „Revista Graniței Năsăudene”, nr. 1-1932: Apel către suflarea grănicerească). Presupunând că d-sa e de bună credință, totuși ne gândim că s-ar putea întâmpla ca terenul pe care vrea să lucreze să fie deja subminat tocmai de un ii dintre tovarășii d-sale. Cu oameni vechi ce au introdus „interese personale”, „egoism material”, „ambii” și „politicianismul” în aceste instituții, producând haosul de astăzi și cu oameni noi cu care s-a înconjurat – a căror dragoste pentru interesele personale e tot așa de mare ca și a celor vechi – cu acești oameni vrea d-sa „introducerea cu un ceas mai devreme a celei mai cinstite administrații posibile!”. Noi ne îndoim că va reuși și ne îndoim mai ales că va fi „cea mai cinstită posibilă”. Acesta nu-i poate decât un vis al d-sale sortit să moară ca multe visuri.

În definitiv trecând peste o anumită scrisoare, adresată de d-sa unui fost funcționar superior în „Regna” și publicată la vremea sa în „Săptămâna”, în care se arată a fi alt om decât cel ce scria articole în „gazeta Bistriții”; d-sa tot n-a prea spus mare lucru când a spus că vrea să „introducă cea ,ai cinstită admirație posibilă”. Că acest calificativ: „cea mai cinstită posibilă”, se poate înțelege în două feluri deosebite. Dintre care unul ne-ar spune că-i vorba de „cea mai cinstită posibilă”, încât una mai cinstită nu-și poate închipui mintea omenească. Iar cel de al doilea fel de a înțelege ceea ce ne spune d-l director, ne-ar putea arăta că-i vorba de „cea mai cinstită posibilă” între împrejurările de azi. Poate dacă ai scutura-o puțin, ai vedea că nu-i tocmai așa de bună, dar totuși e cea mai bună ce s-a putut alcătui. La care din aceste două se va fi gândit d-sa, nu ne spune. De aceea credem că e mai bine să stăm deoparte, ca să vedem mai bine ce va ieși din planurile d-sale.

Profetul Moise atunci când a scos poporul jidovesc din Egipt, cu însărcinarea de a-l duce în Țara Canaanului și de a întemeia o nouă eră în viața acestui popor, mai întâi a rățacit

¹ EMIL SÂNGEORZAN (1900-1972) s-a născut în familia lui Leon Scridon și a soției sale, Ioana – născută Șofroni. A decedat la 19 aprilie 1972. A urmat 6 clase primare, a muncit în familie și, de multe ori, el a însoțit pe tatăl său la munci de tăiere a pădurilor din Munții Carpați. Începându-se primul război mondial în 1914, prin 1917 a fost dus împreună cu alți feldrihani la săparea de tranșee în munți de unde, în anul 1918, a fost recrutat (se zice c-a mers voluntar) și repartizat la Regimentul 63 Infanterie din Cluj de unde, după o instrucție sumară, au plecat pe frontul de apus în regiunea Verdun-Metz, fiind prinși de armata franceză și americană, dus în Franța, de unde a fost repatriat în România ÎN ANUL 1919. Revenit în țara reîntregită s-a înscris ca elev particular la Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, dar nu a putut continua studiile, deoarece la 1 martie 1922 a fost încorporat la Iași unde a stat până în luna decembrie când a fost mutat la București, iar de la 1 aprilie 1924 la Dej, de unde a fost eliberat. A continuat studiile liceale din Năsăud pe care le-a terminat în 1930, luându-și examenul de bacalaureat la Dej. Între anii 1930-1935 a urmat, tot la fără frecvență, cursurile Facultății de Drept, dând examenul de licență la Universitatea din Cernăuți, obținând diploma în decembrie 1935. S-a căsătorit în 1936 cu învățătoarea Livia Bancu, având doi copii; A se vedea Ioan Nechiti și Gavril Scridon, *Popas la Feldru*, Căminul cultural „Învățător Ștefan Pop”, Feldru, județul Bistrița-Năsăud, 1991, pp. 117-118 (Mulțumim doamnei bibliotecar Elena Scridon, de la Biblioteca Comunală Feldru, pentru amabilitatea de a ne pune la dispoziție materialul necesar pentru informarea cititorilor despre feldrihanul Emil Sângeorzan).

Așezămintelor grănicerești văzute de un student în anul 1933

cu el 40 de ani prin pustie. Așa ne spune cartea. A rătăcit până ce au dispărut toate rămășițele generațiilor, care în vechiul Egipt au deținut vreo situație privilegiată. Moise era un înțelept și el știa că acei oameni nu s-ar fi putut împăca deloc cu o nouă așezare a lucrurilor, în care drepturile lor să fie știrbite. De aceea ca să înconjoare tulburările, a lăsat în sarcina timpului lichidarea acestei chestiuni. El mai știa că la o lume nouă, trebuie oameni noi.

Ne întrebăm acum dacă la noi, cu aceeași oameni vechi, conduși de aceeași mentalitate, având mereu aceleași interese, s-ar putea întreprinde întocmirea unei mai bune așezări a instituțiilor noastre grănicerești? Vor renunța acei oameni la situațiile pe care le-au avut odată și vor deveni subit... homine novi?

Atâta vreme cât asupra generației conducătorilor noștri de ieri și de azi, planează acuzația de administrare și incapabilă și necinstită – acuzație formulată de o parte din membrii ei nu de noi – atâta vreme cât noi nu vedem nici un început de sancționare a celor vinovați, fie-ne permis nouă celor tineri să nu credem în basmul introducerii „cele mai cinstite administrații posibile”. Ci mai degrabă să vedem în aceasta o încercare nouă prin care oamenii declarați ieri de incapabili și vinovați de rea credință, astăzi dau asalturi să-și reocupe vechile posturi confortabile, schimbând numai firma.

De ani de zile – ca în toată lumea – și la noi se discută economie politică și politică economică, politică financiară, monetară și bugetară. Se caută cauzele crizei și se interpretează efectele ei în funcție de diverse formule. Ba că-i supraproducție, ba că-i subconsumație, ba că-i dumping, ba că-i cine știe ce blestemată uneltire criminală ce ține în loc mersul omenirii, în drumul ei spre fericire. Toată lumea caută să dea de urma înecatului pe apă în sus. Dar în același timp toată această lume, caută să se desăvârșească în arta de a minți și de a-și înșela pe de-aproapele său. Nu-i pasă cum, numai să-i înșele și să-i tragă pe sfoară. De la Ivar Kreuger, Napoleonul suedez al excrocheriilor și până la cel din urmă hamsi al unui regim politic românesc, toți mint și toți cât pot înșela. Pretutindeni pârâie catapeteasma lumii și peste așezări sociale vechi suflă vântul prăbușirii pentru că tot pretutindeni generația după-războiului a izgonit morala dintre preocupările sale. A vrut să fie deșteaptă și nu se prea vede să fi fost. Astăzi vede, dar poate-i târziu.

Acum întoarceți binoclul ca să reduceți proporțiile și veți avea aproape icoana situației noastre din graniță. Firește că nu uităm noi ajutorarea școlilor și a bisericilor din graniță, a particularilor și a altor instituții – ajutorare din averile lor proprii – precum nici jumătățile de „tangente”. Dar aceasta nu-i decât poate jumătate din ceea ce putea face. Dacă d-l director al „Regnei” a putut încasa în șase ani frumoasa sumă de cel puțin 8.000.000 lei (vezi „Revista Graniței Năsăudene”, nr. 1-1933, pag. 32-33), cât ar fi putut lua comunele proprietare dacă era mai puțină îngâmfare și demagogie și ceva mai multă cinste, cumpătate și modestie?

De ce – bunăoară – de câte ori conducerea societății „Regna” a fost vizată direct, punându-se în sarcina ei destule păcate, a bâiguit răspunsuri imprecise, considerându-se doar „calomniată”? pentru ce niciunul dintre calomniatori n-a fost adus în fața tribunalului – dacă era cazul – și băgat puțin la răcoare?

Nouă ni se pare că pentru aceea nu s-au făcut procese de acest soi nimănui pentru că acei calomniatori poate întotdeauna spuneau și o parte de adevăr pe care l-ar fi putut dovedi la nevoie. Și atunci „neprihănită” conducere s-a gândit că de ce să-și aprinză singură paie în cap?

Unde sunt acum tribunii poporului, înfocații apostoli și propagandiști ai opiniilor și curentelor din anii 1927-1930?

Așezămintelor grănicerești văzute de un student în anul 1933

Toți câți aveau atunci soluții și programe și doreau o mai bună așezare a instituțiilor grănicerești (ca să le poată mulge mai bine în buzunarele lor), de la cel mai intransigent grănicer și până la obraznicul și neastâmpăratul agitator Comșa (a cărui proces de excocherie și azi e la Tribunalul Cluj) și Berceanu (niște trântori ce ar vrea să sugă mierea din graniță). Toți câți voiau să ferească grănicerimea cu ascuțita lor minte – unde sunt și cu socotelile și doctrinele lor...?

Că tocmai acum se lucrează la o nouă și mai bună așezare a acestor instituții...

Ce vrem noi?

1. Mai întâi de toate reîntoarcerea cinstei și a moralei în drepturile lor firești, din care au fost scoase de toți demagogii și speculanții antreprenori și votului universal. A acestei morale ce ni s-a predicat nouă seara, când stam la lumina focului pe lângă vetrele părintești și apoi pe toate băncile școlii. A acelei morale ce spune să nu mințești pe de-aproapele tău, să nu-l furi, să nu-l înșeli – dacă ești mai isteț și mai priceput decât ei – să nu-i batjocorești și să-i exploatezi ca pe un rob numai ca să-ți sature pofta de câștiguri și îmbogățire fără muncă ori pe căi necinstite.

O spunem aceasta ca cel dintâi punct și piatră unghiulară a programului nostru, pentru că fără frâul moralei și fără de respectul cinstei și drepturilor altuia, noi nu putem concepe nici un fel de viață fericită a omenirii. Fără morală, cinste și dreptate, zadarnic se vor discuta oricâte programe, oricâte proiecte de „introducere a celei mai cinstite administrații posibile”, în sfârșit oricâte și orice fel de reforme sociale sau economice. Ele vor fi numai praf aruncat în ochii mulțimilor, ca să nu vadă pentru un moment cum sunt jefuite, dar nu le vor ferici.

2. Întocmirea unui statut rațional de administrare a Fondurilor care trebuie să rămână și mai departe o instituție culturală, așa cum a început-o Instrumentul Fundațional, până când se va dovedi că scopul pentru care a fost întemeiată, este nerealizabil.

Eventual declararea acestor așezăminte de persoană juridică de drept public, pentru a nu fi supusă capriciului oricărui reformator.

3. Întocmirea unui statut separat pentru fondul de burse, așa cum prevede Instrumentul Fundațional în V, cl. 2, în care să se scrie precis cine are dreptul la bursă și ce condițiuni trebuie să îndeplinească pentru obținerea ei.

4. Instituirea de premii pentru orice lucrări de valoare, în orice domeniu, fie în legătură cu viața și nevoile ținutului grăniceresc, fie în legătură cu viața specifică a românilor, lucrări care să fie contribuția fiilor de grăniceri al acestui ținut.

5. Crearea unui fond din care să fie subvenționați toți acei fii de grăniceri, care vor fi ținut un anumit număr de conferințe, al căror scop să fie popularizarea științelor și a culturii printre țărani din satele grănicerești.

6. La achitarea burselor „între cei cu calități asemenea, să se prefere fiii economilor de pământ”, așa cum prevede Instrumentul fundațional (pag. 13-VI-5-k și 3), iar dintre bursieri acei care se interesează și muncesc mai mult pentru propășirea culturală și materială a acestui ținut, să aibă întâietate, față de acei înstrăinați de interesele și nevoile grănicerimii.

7. Fondul de burse să oblige pe fiecare bursier să țină cel puțin trei conferințe pe an poporului de la sate. Aceasta să formeze una din condițiile acordării bursei.

8. Construirea sau amenajarea unei case naționale în Năsăud, în care să fie adăpostite toate obiectele, cărțile, actele și documentele în legătură cu istoria acestui ținut,

Așezămintelor grănicerești văzute de un student în anul 1933

care toate să fie puse sub supravegherea președintelui Fondurilor. Inventarierea întregului material și administrarea lui de către unul dintre funcționarii acestei instituții.

9. În piața Năsăudului să se ridice o statuie de bronz care să reprezinte pe vechiul grănicer, în straiile în care se afla el atunci când a oprit trei zile în loc, furia cuceritoare a lui Napoleon Bonaparte, împăratul francezilor, la capul podului de la Areda Veneției, ca să știe strănepoții pe cine au avut strămoș.

10. Ridicarea unor cruci, atât pe mormântul lui Vasile Nașcu, cât și pe a lui Tănasă Todoran și soții, înmormântați în Podereiul Salvei fără nici un semn (dacă în anul 1863 un număr de peste 40 de preoți, îmbrăcați în odăjdii, având în fruntea lor pe vicarul Macedon Pop și urmați de câteva mii de țărani, au găsit vrednic acest mormânt să-i facă un parastas și o procesiune la fața locului, nepăsarea generațiilor beneficiare de azi, cum să fie calificată?).

11. Încadrarea în texte clare și precise a modului de administrare a bunurilor grănicerești, cu precizarea responsabilității celor ce le administrează și răspunderea cu averea și persoana lor, pentru orice daună cauzată averilor grănicerești prin rea credință, nepricepere sau dezinteresare, conform prescripțiilor Instrumentului Fundațional de la pag. 21-VII F, pct. 2, pentru a se curma jafurile și abuzurile.

12. Toți acei ce se vor dovedi a fi contribuit la reaua administrare a averilor grănicerești, cauzându-le pagube materiale și morale – în timp ce dânșii și-au făcut averi personale – pentru viitor să fie declarați nedemni de a mai reprezenta intereselor grănicerilor, iar dacă vor pătrunde pe alte căi, să fie excluși din adunările reprezentative grănicerești.

La orice angajare de funcționare pentru instituțiile grănicerești, să se țină samă atât de antecedentele respectivului candidat, cât și de vechiul și încercatul adagiu latinesc: „Vulpes pilum mutat, non mures” (adică vulpea își schimbă părul, dar năravurile nu).

13. Există în satele grănicerești preoți, învățători și alți fruntași, care deși au făcut vreodată o politică oarecare, astăzi sunt dezgustați de felul cum s-a făcut de către cei de sus această politică. Pe acești fruntași îi rugăm călduros să ne dea sprijinul lor, ca umăr la umăr și cot la cot, să putem sămăna în sufletul poporului nostru, încrederea în conducătorii săi, încredere ce i-a fost de atâtea ori înșelată de toți profitorii. Trebuie întâi să fortificăm sufletele și apoi să pornim la alte fapte. Și pentru aceasta avem nevoie de sprijinul tuturor oamenilor de bine care ne înțeleg și care doresc și urmăresc o îmbunătățire a vieții poporului nostru de la sate. Ceilalți beneficiari (ce trag numai foloase după toate regimurile politice) nu ne interesează.

Încheiere

Poate prin rândurile noastre consemnate în aceste pagini, n-am făcut altceva decât am început o luptă cu morile de vânt? Poate că nepăsarea și toate celelalte apucături ca de obicei trăiesc în bună înțelegere cu ea – pe care le-am dori izgonite din locurile în care se găsesc – vor continua mai departe să-și desăvârșească opera, începută de cine știe câtă vreme? Vor continua mai departe și vor râde de noi și de avertismentele noastre? Poate că în loc de înțelegere și dorință de reparare a greșelilor, vom întâmpina ură și dușmănie și poate vom fi socotiți niște obraznici și nerușinați, ce cutează să se atingă de activitatea unor oameni mai bătrâni (oricum ar fi ea), noi care încă n-am făcut nimic până acum...? Poate vom fi puși pe liste de proscriși și vom fi considerați drepti niște nemernici...?

Dacă ceea ce am spus noi este adevărat – și noi credem că este așa – vom putea fi socotiți oricum, dar nu vom putea fi învinși. Pentru că avem sprijinul timpului, care e absolut

Așezămintelor grănicerești văzute de un student în anul 1933

în favoarea noastră, că suntem mai tineri. Iar rezistențele pe care nu le vom putea noi încovoia, le va dărâma, el, timpul!

Să nu ni se spună că studentul trebuie să stea numai cu nasul în carte, că numai asta ar fi – vezi Doamne – menirea lui. De vreme ce noi – buni sau răi – suntem oricum moștenitorii situației de astăzi și ni se va transmite, ne simțim datori să examinăm puțin această moștenire, chiar mai înainte de a ni se transmite. Iar dacă vedem că anumiți factori – cu sau fără voia lor – contribuie la provocarea unui haos și mai mare, pentru că în apele tulburi să-și poată ascunde (ca sepia) partea lor de contribuție, ne vedem obligați să spunem și noi un cuvânt, într-o chestiune ce ne interesează oricum și pe noi.

Studentul la carte...? Foarte bine. N-a fost el la carte până acum? S-a mai amestecat el în treburile conducerii așezămintelor grănicerești și domnii conducători din cauza aceluia amestec, au fost siliți să le ducă de răpă, așa cum le-au dus? Care-i adevărul? Că noi numai pe el voim să-l servim.

Trăim într-o atmosferă apăsătoare și înăbușitoare. O atmosferă de jaf și corupție pe care România n-a mai trăit-o decât poate sub fanarioți, iar Ardealul – care a avut altă soartă – n-a trăit-o poate niciodată. aproape nu există zi și nu există ziar sau gazetă, în care să nu citești de o nouă hoție, de o nouă învârteală, de un nou șperț, de contracte tâlhărești, de fonduri furate de-a dreptul după lege ori împotriva ei, de atâtea și atâtea nedreptăți săvârșite sub scutul celor puternici, fie împotriva satelor – cu păduri și împroprietăriri – fie împotriva singuraticilor cetățeni – oi bune de muls și de tuns, de către orice nemernic venit de peste graniță (aron Schuller, Kreuger, Stewart, Fokker, Bruno Seletzki, Ferrochimica... și mai știe Dumnezeu câți și câte au trecut prin această colonie. Mai vezi apoi broșura „Demascare” de Dr. Dan Rădulescu – Cluj).

Am văzut preoți, învățători, profesori, funcționari de toate categoriile și din toate armele, luați în bătaie de joc și lăsați fără salarii cu lunile, puși de a alege între o viață de batjocură și moarte. Numai politica și democrația, una mulțumită și jovială, cealaltă smintită și iresponsabilă (ca toți nebunii) trăiesc în largul lor...! Poate nici nu știu că țăranul nostru s-a întors iar la iască și la amnar și la opaițul cu unsoare (pentru luminat) unelte ce le folosea și acum 200-300 de ani. Atunci poate erau încadrate normal în viața lui, dar astăzi ele contrastează amar cu radio și cu televiziunea, cu avionul și cu telefonul automat. În alte state și-n alte vremuri cu cât a crescut democrația, cu atâta a crescut și progresul. La noi însă toate se întâmplă pe dos.

O concluzie

Noi tinerii născuți odată cu secolul electricității și democrației, noi naivii mai credem încă cele ce se scriu în cărți despre cinste și morală și ne minunăm de toate prăpăstiile ce le citim prin ziare, așteptând mereu să se schimbe ceva... Să se schimbe ceva și de la sine, fără intervenția noastră. Noi nu ne dăm seama că fiecare zi trăită, e o verigă din lanțul vieții noastre.

Întrebarea ce ni se pune în momentul de față e, că trebuie să acceptăm totul așa cum ni se servește și să ne trăim viața cerșind o bucată de pâine de la puternicii zilei, ori trebuie să facem și noi ceva pentru îmbunătățirea situației actuale? Să ne sufocăm în această atmosferă îmbâcsită de toate nelegiuirile, mai înainte de a ne fi trăit viața ori să murim luptând pentru curățirea ei? Că dacă ne angajăm în luptă cu balaurii vremilor de azi, aceasta poate dura ani

Așezămintelor grănicerești văzute de un student în anul 1933

de zile și putem păți ca Hercule cu Hidra de la Lerna, că tăind un cap, să răsară alte două în loc.

Socotim că idealul tineretului de astăzi – dacă-i vorba să aibă vreun ideal – trebuie să fie în primul rând moralizarea vieții noastre în toate ramurile, și publice și private, și numai în a doua linie să urmeze unificarea și consolidarea sufletească a românilor de pretutindeni.

Acceptând acest postulat, adresăm o călduroasă chemare tineretului grăniceresc să înceapă a se aduna pachet pe lângă ideile expuse de noi în aceste pagini, să înceapă a se ocupa de tot ce poate interesa viața noastră prezentă și viitoare și mai presus de toate să se deprindă cu munca și cu dragostea de adevăr.

Partidele politice? Aceste sunt ale generației de conducători, de care ne-am ocupat în rândurile noastre. Activitatea lor a făcut ca noi studenții să ajungem și fără burse și șomeri, iar țăranii să ajungă la opaițul cu unsoare (în loc de lampă) într-o țară cu fântâni de petrol (ni se pare ocupă locul al cincilea din lume ca producție) și cu specialiști cu părul roșu, plățiți cu salarii princiare.

Nu știm din ce fonduri de veacuri vine proverbul: „Merele rele strică pe cele bune”, dar știm că el se adevărește întotdeauna. De aceea tinerilor colegi, vă sfătuim să nu vă asociați așa ușor cu oamenii care ne-au adus în starea de astăzi, că nu puteți deveni decât ceea ce vor hotărî dânșii să deveniți. Poate niște biete manechine (păpuși) ale căror sfori le vor ținea și le vor trage tot ei.

Fiți atenți și activi, cercetați și urmăriți tot ce cade sub simțurile și judecata voastră tânără, dar nu alegeți pentru colecțiile cunoștințelor voastre, decât ceea ce e moral, ceea ce e drept și just și ceea ce poate fi mâine util pentru viața voastră și a copiilor voștri. Iar filtrul criticii și al prevederii, țineți-l curat de tot, ca bobul de rouă din florile luncilor copilăriei voastre.

Și atunci când veți ajunge să chivernisiți aceste așezăminte strămoșești, să vă gândiți întotdeauna la testamentul urmașilor acelora ce au înălbit cu oasele lor câmpiile din șesul Padului (Areda Veneției, Mantua, Verona, Rivoli) și de la Ulm și Friedelberg.

Adaos

În cele scrise de noi, cititorul va observa o atenție oarecum mai stăruitoare, pe care am dat-o fondului de burse. Aceasta am făcut-o din două motive: întâi pe noi ca studenți care ar trebui să primim burse și ajutoare din acest fond, cum au primit și cei dinaintea noastră, ca să putem sta liniștiți de carte – credem că e foarte firesc să ne intereseze întâi mecanismul de funcționare al acestui fond de burse, ce are față de noi raporturi de obligații, pe care nu le mai respectă de ani de zile. În al doilea rând n-am stăruit asupra atribuțiunilor fondului central școlar – pe care Instrumentul Fundațional la pag. 8-VI, pct. 3, alin. 2, l-a obligat ca lângă școala normală de băieți – „să se adauge și o școală mai înaltă de fete, care pe lângă învățăturile scolastice, să exercite cu cea mai mare diligență deprinderea fetițelor la curăția, gătitul mâncărilor, lucrul mâinilor de tot soiul și la grădinărit...”, deci o școală din care să iasă bune gospodine și nu sofiste. N-am stăruit asupra acestora și din motivul că broșura noastră ar fi crescut prea mare. N-am stăruit asupra modului cum se achită bursele de către Fonduri – cu chitanțe duble pentru aceeași sumă, cu rețineri pentru porto nejustificate – n-am stăruit asupra bugetelor diferitelor exerciții, nici de la Fonduri și nici de la alte instituții, pentru că n-am avut posibilitatea să cercetăm actele respective din arhivele acestor instituții. Aceasta ar fi reclamat și timp mai îndelungat și muncă mai multă. Dar sperăm că într-un

Așezămintelor grănicerești văzute de un student în anul 1933

viitor nu prea îndepărtat, vom putea să cercetăm actele și faptele concrete ale generației conducătoare de care ne-am ocupat și atunci credem că vom putea dovedi mai bine părerile noastre modeste, ca să nu se creadă că suntem niște simpli calomnatori ce voim să le luăm locurile cu asemenea apucături. Nu urmărim decât aceiași veșnică himeră: o viață mai bună și mai aproape de adevăr.

Nu ne credem nici savanți, nici importanți. Că noi știm bine, orice „importanță” omenească – oricât de mare ar fi, de să nu încapă între marginile lumii – încapă foarte ușor într-o groapă mică de tot, de nu o poți vedea nici cu binoclul, de la numai 5 km...

Încolo...? Vom mai vedea...

Colecția Aurel Sângeorzan
(prin intermediul lui Leon Prădan)

Costumul românesc

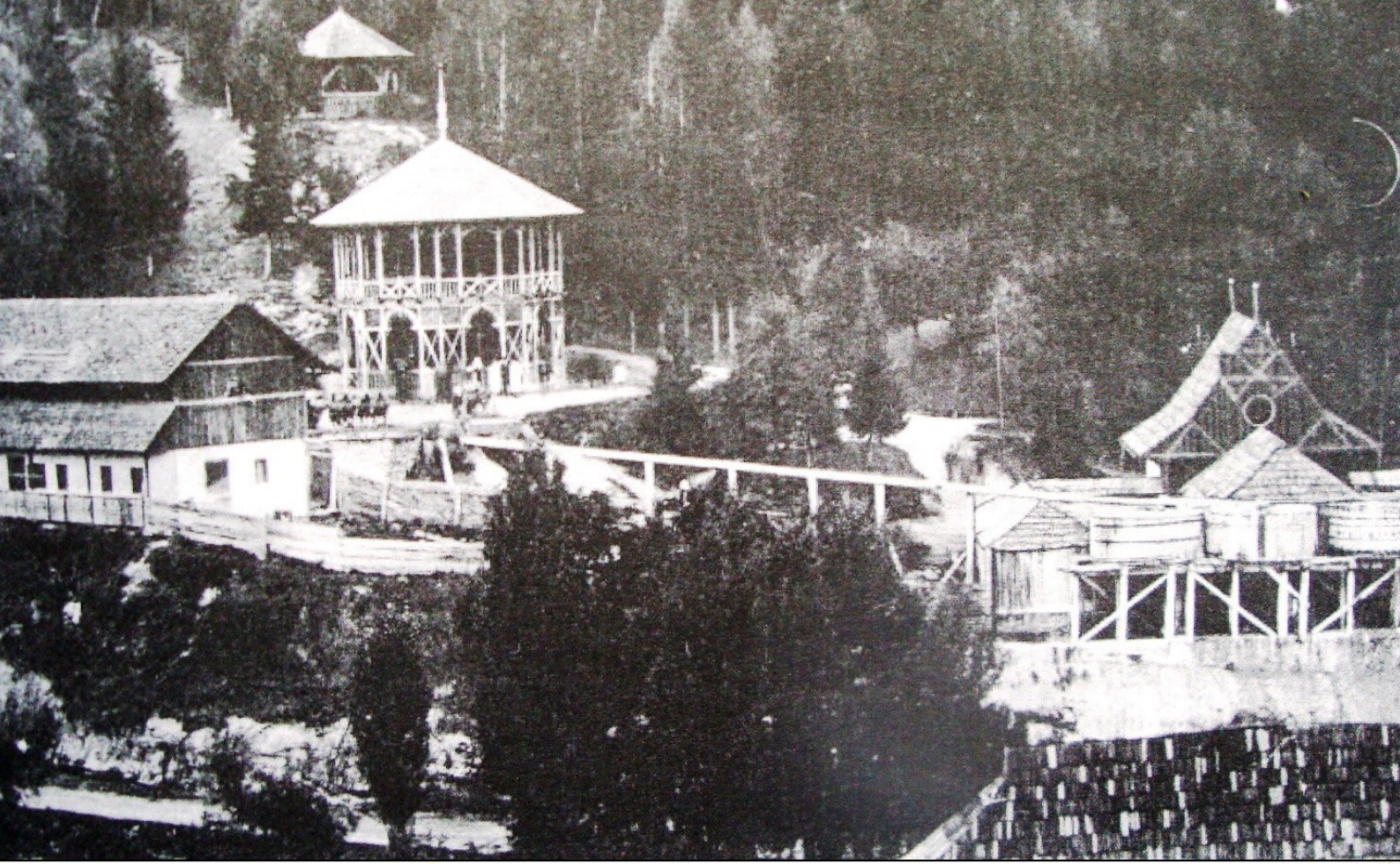
pe care funcționarii administrativi ai Districtului politic autonom românesc al Năsăudului îl purtau — între anii 1861—1872 — mai ales la sărbători »accentuând și prin aceasta românismul«.

(Fotografie după o stampă din acei ani, din colecția d-lui V. Șotropa.)

(Arhiva Someșană« Nr. 24 — 1938.)

RESTITUIRI

Baile Sânta Ana, Sangeorgiu de Roman

Üdvözet Oláhszentgyörgyről. — Salutare din Sângeorgiu-român. — Gruß aus Oláhszentgyörgy.
Füüdö Látképe. — Vederea scadelor. — Badeanstalt. *Salutare din*

CURAJUL

- Ca element al educației -

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

Curajul întărește și pe cel mai slab și ajută și pe cel fără noroc

III

Am zis mai sus cum că dezvoltarea și cultivarea curajului moral are să meargă mână în mână cu curajul spiritual și fizic.

Sub curaj spiritual se înțelege deplina libertatea a activității spirituale, adică cugetarea liberă nepreocupată. Omul numai prin cugetare liberă poate deveni liber și numai aceasta poate veni în poziția de a prețui adevărata libertate și independență morală și personală. Copilul de la natură îi este născută curiozitatea. La tot pasul și minutul pune întrebări, dorește a cunoaște lucrurile necunoscute. Tare rău fac acei institutori care în loc să satisfacă întrebărilor puse în un mod mulțumitor, le interzic de a pune întrebări sub pretextul cum că dânsul are să asculte necondiționat ceea ce li se spune și acela să le învețe, firește, crezându-le de sfinte. Tare rău și contra rațiunilor pedagogice lucra și acei institutori care să supără, pedepsesc orice încercare de scuză sau apărare a drepturilor, ce elevul crede că le are. Blândețea, moderația și tactul bun sunt și aici condițiile cele dintâi. Întrebările ce li se pun, are să le răspundă cu bucurie, să-i îndemne însuși la aceste; să le arate foloasele ce urmează de aici. Și dacă un elev cutează a-și apăra dreptul ce dânsul crede că-l are după concepțiile sale, institutorului nu-i este permis a se supăra de acestea sau a o considera de un afront și ca pe atare a-l pedepsi aspru pentru că prin aceste se tâmpește simțul de apărare și chiar după ce a devenit om de sine, încă-i lipsește curajul pentru a-și apăra drepturile sale de care are lipsă de atâtea ori în viață. Institutorul are să capaciteze pe învățăcei cum că n-are dreptate și să-l îndrume cu buna a judeca lucrul altcum, din alte vederi, să-i deschidă ochii prin exemple să-i câștige concepte adevărate despre dreptul ce-l susține și astfel are a-l convinge cu bunăvoință și moderație. Iar de cumva învățăcelul apără în adevăr un drept al său, institutorul are să-l recunoască cu bucurie și numaidecât să se ferească ca de foc a nega sau combate dreptul vreunui elev, căci făcând aceasta își pierde autoritatea de om drept, ceea ce este piatră fundamentală în educație, iar elevul de aici încolo nu mai are curaj de a-și apăra dreptul nici la alte ocazii și așa acest nobil simț în loc de a se cultiva, se înădușește de tot. Mi se va zice că sunt și de acei elevi care de la natură sunt ergoterici, adică voiesc totdeauna a avea și a rămâne în drept. Acest capriciu se poate combate cu mijloace pedagogice. Are a i se arăta că acesta este un viciu, este un rău de care trebuie să se dezvețe, are să se combată prin exemple și altele. În primele faze de dezvoltare, aceste dispoziții ușor se pot îndrepta fără a suprima de tot simțul de a-și apăra dreptul și atunci când îl are, ceea ce ar produce un efect dăunător

DR. ARTEMIU PUBLIU ALEXI

pentru toată viața pentru că un atare individ nu va avea niciodată destulă rezoluție, destul curaj și tărie de a-și apăra drepturile și convingerile sale.

În fine, să mai vorbim puțin și despre curajul fizic. Curajul fizic este condiționat de la cel moral și spiritual așa după cum este știut, că corpul este baza sufletului și a intelectului. „Mens sana in corpore sana”, ziceau cu mare dreptate cei vechi. De aceea am zis că aceste au să se dezvolte și cultive paralel, deodată. Însă la dezvoltarea curajului fizic prima lipsă este un corp sănătos, cu putere, cu vigoare și cu agilitate, pe care proprietăți se bazează pe simțul de sine natural, care este baza curajului. Toate aceste proprietăți fizice însă se pot câștiga numai prin exerciții gimnastice. De aici se explică pentru ce pedagogia, ca și antropologia pune atâta pondere pe gimnastică ca pe unul din cele mai însemnate studii, ce sunt a se introduce și a se propune în fiecare școală, fie de băieți, fie de băiete (fete). Elinii cei vechi au avut multă rațiune când au introdus gimnastica ca o condiție la dezvoltarea tinereții, pentru că prin gimnastică se întăresc mușchii și nervii, corpul capătă vioiciune, grație și agilitate în toate mișcărilor sale. Prin exerciții de gimnastică mișcărilor devin mai sigure și cutezătoare, copilul începe a-și căpăta încredere în puterile sale, fără de care curajul nu are înțeles. De aceea din exercițiile de gimnastică să se aleagă cu deosebire acelea care sunt împreunate cu teme, la ale căror rezolvare școlarii au să fie fără rezultatul dorit.

Astfel, la gimnastica din școală se vor alege cu deosebire figuri împreunate cu jocuri, în care elevii se împărțesc în două partide contrare. Afară de jocurile de gimnastică sunt bune jocurile precum: de-a mincea, de alergatul pe întrecute, înotul ș.a. Mai mult decât toate însă sunt a se recomanda exercițiile și jocurile militare la care copilul are o deosebire aplecare de la natură și la care copilul se învață la atenție, la ordine și la curaj militar. Rău fac acei institutori care interzic și pedepsesc jocul de-a mincea, de-a îmbrujitul, datul pe gheață și altele asemenea, care toate nu pot decât să dea ocazie băieților ca să-și dezvolte și să-și probeze curajul fizic. Nu este bine a interzice astfel de jocuri, din contră, este datoria noastră a le conduce, a face pe copii atenți numai la acele rele ce s-ar naște din neatenția sau neprecauția lor. Astfel, dezvoltându-se și cultivându-se curajul în copil, dânsul devine bărbat întreg ce știe a da piept cu toate luptele vieții, îl face să întreprindă orice lucruri, dintre care multe îi succed fericit.

Lumea zice în acest caz cum că cutare om are noroc, iar noi zicem că curajul i-a adus noroc. Chiar și cel slab, având curaj, învinge multe necazuri pentru că curajul împrumută putere, îl face victorios, îl face tare și folositor societății omenești¹.

¹ Școala Română, Năsăud, Anul IV, 1880, nr. 3 (15 aprilie), pp. 19-20.

AMINTIRI, AMINTIRI...

GEORGE UZA*

În memoria fiului meu

Dan Alexandru Uza

„Amintirea e singurul rai din care nu putem fi izgoniți”
(*Richter*)

PARTEA I

LA PESCUIT ÎN MUNȚII APUSENI

M-am hotărât să scriu separat acest capitol ce cuprinde ieșirile mele la pescuit în Munții Apuseni, întrucât am umblat pe aceste văi aproape tot atât cât am colindat văile din Munții Rodnei în copilăria mea. Fiind medic la Cluj și având domiciliul în orașul de pe Someș a fost firesc să merg la pescuit pe văile din jurul Clujului, mai ales că aici mi-am făcut noi prieteni pescari. Trei au fost văile pe care le-am frecventat mai mult: Valea Poșăgii, Valea Iadului, Valea Drăganului. Mai puțin am pescuit pe Valea Ierii, Someșul Rece și Someșul Cald.

Pe Valea Poșăgii mergeam cu o motocicletă cu ataș ce o conducea prietenul meu Petrică Neiescu. Am călătorit mai rar cu motocicletă Mobra. Eram tineri, puteam suporta frigul și vântul. Pe Valea Iadului ne-am deplasat adeseori cu o Volga condusă de pescarul Nelu Năparu și, mai târziu, cu autoturismele proprii. Pe ambele văi ne-am făcut prieteni,

La Poșaga ne găzduia o bătrână învățătoare pensionară, doamna Băboia. Seara ne povestea despre tinerețile ei, despre vizita episcopului Hossu la Poșaga, care a vizitat-o și la domiciliu. Ea dormea cu un nepot al ei, atunci elev, astăzi inginer agronom. Copilul ne declama, la îndemnul doamnei Băboia, „Slavă Partidului”, crezând că ne face plăcere. Noi dormeam într-o cameră alăturată, într-un pat din care vedeam stelele de pe gaura unde iarna se fixa țeava de la sobă. Seara mai veneau la doamna Băboia în povești pădurarul Pătilă și învățătoarea din sat, domnișoara Pena. Uneori învățătoarea dormea la doamna Băboia. Pentru faptul că eram doctor și prietenul meu profesor la Cluj ne dădeau o deosebită atenție. Noi îi cinsteam seara cu vin și țuică. Pădurarul ne însoțea uneori la pescuit pe Valea Săgăgii și pe Incești, afluenți ai râului Poșaga. Toate văile ce se vărsau în Poșaga, inclusiv Poșaga, erau foarte bogate în păstrăvi. În timpul cât noi pescuim la Poșaga erau căutați de securitate Șuşman și oamenii lui. Bineînțeles că am fost bănuți și noi de colaboraționiști sub masca pescarilor.

* Continuăm să publicăm și în acest număr din lucrarea *Amintiri, amintiri...*, apărută în Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2001 (pp. 109-132). Mulțumim pe această cale nepotului autorului, Dan-George Uza, care și-a dat acordul pentru publicare.

GEORGE UZA

În special preotul de atunci de la Mănăstirea Poșaga se ținea după noi, pretinzând că merge la credincioșii din satele și cătunele așezate pe afluenții văii Poșăgii. Uneori îl luam cu glume mai departe de cele sfinte și atunci pleca. Până la urmă s-au convins că noi suntem numai pescari. După mulți ani, fostul șef al securității din Câmpeni (nu-i mai rețin numele) mi-a confirmat cele de mai sus în timp ce era internat în Clinica Medicală I. Învățătoarea din sat, doamna Pena, era foarte harnică, se ocupa mult de copii și de educarea cetățenilor. Mergea din casă în casă și vizita copii la domiciliu, să vadă în ce condiții lucrează. Casele erau răsfirate pe toți munții. Distanța între ele era foarte mare. Doamna Pena făcea un adevărat apostolat. Am avut impresia că ea a căutat acest loc izolat departe de lumea din care provenea. Nu pot să uit niciodată țăranii care locuiau în acești munți. Ei coborau mai rar în comună de la casele lor răsfirate pe munți. M-a impresionat portul lor. Femeile își fac părul codițe pe care apoi le fac roată și o lipesc de tâmple. Unii spun că a rămas portul de la daci.

N-am avut nici o ieșire pe Valea Poșăgii fără o recoltă bogată de păstrăvi indigeni. Uneori sâmbătă seara pregăteam peștii prinși după masă la doamna Băboia. Învățătoarea Pena ne frigea și câte un pui.

Pe Valea Iadului predominau lipanii. Păstrăvii se găseau în amonte de Dealul Mare. La primele noastre ieșiri pe Valea Iadului circula încă trenulețul pe linie îngustă. Noi de obicei nu mergeam mai sus de Dealul Mare. Dacă soseam la munte, după masa pescuim pentru cină în fata cabanei silvice de la Poiana. Făceam un foc în fața cabanei, lângă apă, și frigeam lipanii fie pe o lespede de piatră pusă în foc, fie într-o tigaie. Gustul peștelui proaspăt prins cu câteva minute înainte de pregătire este total diferit față de gustul peștelui ținut câteva ore în coș sau adus acasă. Pescuim până toamna târziu. Odată am fost la pescuit pe Valea Iadului între Crăciun și Anul Nou. Apa era înghețată, dar erau bulboane unde puteai arunca undița. La intrarea în satul Remeș era și este un lac întreținut de izvoare adânci în care se văd tot timpul pești, mai ales păstrăvi și eleni. Aici apa nu se tulbură niciodată spun sătenii.

La Ocolul Silvic din Remeș am avut doi prieteni foarte buni, inginerul șef Sabin Simionaș și tehnicianul Aron Pașcalău, originari din Remeș. Inginerul Simionaș era omul legii. Deși prieteni, ne-a controlat odată să vadă mărimea peștilor prinși și numărul lor. După doi-trei ani s-a mutat de la Remeș la Cluj la Direcția Silvică. După el a venit șef de ocol fratele lui, Nes Simionaș, care la puțin timp a decedat la o clinică din Cluj cu o boală foarte gravă.

La Ocolul Silvic din Remeș locuia un fost șef de ocol, inginerul Gyurics. Era singur, nu avea familie, și trăia dintr-o pensie foarte mică. Inginerul Gyurics era un om de o cinste deosebită, rar întâlnită. Cetățeanul de astăzi nu-și poate închipui cum au putut exista asemenea oameni. El făcuse universitatea în timpul stăpânirii habsburgice la Viena și Budapesta. Vreau să redau doar două din faptele petrecute la Remeș și povestite nouă de urmașii lui la Ocolul Silvic și în parte trăite de noi ca pescari în apele de munte. Când era șef de ocol și-a scos un permis pentru a vâna un țap. Din greșeală a împușcat o căprioară. Și-a dat seama imediat de eroarea făcută și a procedat ca șef de ocol așa cum scria legea. Și-a făcut acte cu dare în judecată pe care le-a trimis la Direcția Silvică din Oradea. Cei de la conducerea Direcției Silvice îl cunoșteau ca un om foarte corect, dar nu până la aceste limite. I-au trimis actele înapoi spunându-i că nu este cazul să fie dat în judecată întrucât faptul i se poate întâmpla oricui. Inginerul Gyurics a revenit și a insistat să fie pedepsit conform legii, Atunci i-au spus că actele nu sunt complete, lipsește ancheta. În scurt timp a făcut și anchetași a trimis-o la Oradea. La judecatorie a fost achitat. Adeseori îl întâlneam duminica pescuind pe lângă vale. Stăteam de vorbă cu el despre

AMINTIRI, AMINTIRI...

muște, anotimp, numărul și mărimea peștilor prinși. Totdeauna ne arăta peștii și niciodată n-am văzut la el pești sub dimensiunea prescrisă de lege. Dacă toți pescarii ar respecta legea cum o respecta acest inginer „de modă veche”, apele noastre ar fi pline de pești.

Nu-i putem uita pe directorul școlii din Remeș și pe domnul Aron Pascală, care adeseori ne-au adăpostit în locuințele lor. Soțiile lor, foarte amabile și deosebit de curate, ne pregăteau uneori și masa. Directorul școlii, d-1 Codaș și soția lui au decedat în urmă cu câțiva ani. Împreună cu prietenul meu, Petrică Neiescu, și cu domnul inginer Sabin Simionaș am participat la înmormântare.

După inginerul Nes Simionaș a venit șef de ocol inginerul Stan. Familia lui era la Oradea și avea patru copii. El era cardiac. L-am internat de mai multe ori în Clinica Medicală I, unde a decedat la o vârstă tânără. Păcat că n-a depășit această perioadă, pentru că astăzi putea fi operat și vindecat.

După ce s-a construit motelul de pe Valea Iadului adeseori am dormit aici. Alteori luam cina la motel, apoi plecam cu mașina la cabana de la Poiană. Noaptea, când soseam la Poiană, vedeam în lumina farurilor căprioarele speriate fugind în fața mașinii. În vecinătatea cabanei Poiana era un bătrân care, împreună cu fata lui, îngrijeau vitele proprii. Într-o seară ne-am dus la ei. Dormeau într-o colibă făcută din crengi, așezată între 3-4 brazi. Moșul știa atât de frumos să povestească întâmplări din viață, încât prietenul meu Petrică Neiescu, lingvist de profesie, spunea că dacă l-am fi înregistrat puteau fi transcrise direct pentru publicare.

Prietenul meu P. Neiescu observa cu atenție și graiul oamenilor de pe Valea Iadului. Îmi amintesc că, pescuind mai jos de Dealul Mare, a venit pe neașteptate o ploaie mare cu tunete, fulgere, și n-am avut unde să ne adăpostim. Mai departe, la aproximativ un km, se vedea o casă mică, din coșul căreia ieșea fum. Am plecat prin ploaie spre această casă. Am bătut la ușă și o femeie ne-a poftit în casă. Am intrat înăuntru, unde era o tânără cu un copil mic. S-a mirat cât eram de uzi și ne-a spus să ne dezbrăcăm, să punem hainele lângă sobă, la uscat. Prietenul meu a intrat în vorbă cu femeia și-a întrebat-o când și-a pus dinții de aur. Ea i-a răspuns că „i-a învăscut”. Înțelegând proveniența cuvântului învăscut, a continuat dialogul și a întrebat-o că atunci când merge la biserică și se îmbracă frumos spune la fel „m-am învăscut”? Femeia a răspuns afirmativ. Lingvistul mi-a explicat imediat că învăscut este un cuvânt latin - invesco, invescare - care înseamnă a îmbrăca. Aici s-a păstrat cuvântul nemodificat. Prietenul meu îmi spunea că asemenea cuvinte a mai găsit și în alte părți, de exemplu pe Valea Sebeșului.

Într-o duminică dimineața pescuiam în sat, la Remeș. În dreapta mea, pe deal, se auzea o muzică specifică Bihorului și strigătul tinerilor care dansau la sfârșitul unei nunți. Nu oricine știe dansa după această muzică în contratimp. La o mică agapă făcută la casa domnului Aron Pășcălău, nici una dintre soțiile noastre n-a știut să joace după această muzică decât doamna Pășcălău, originară din Remeș. Am admirat cu toții ritmul și eleganța mișcărilor.

După moartea inginerului Stan, am mers tot mai rar pe Valea Iadului, întrucât s-a construit barajul și lipanii s-au împușinat din ce în ce mai mult.

PREOCUPĂRI EXTRAPROFESIONALE

Mi-a plăcut și îmi place muzica și pictura. În copilărie am luat lecții de vioară, așa cum am mai amintit. Făceam parte din orchestra liceului. Am cântat nu numai la vioară, ci și la un instrument de suflat numit eufoniu. Orchestra în cele din urmă a devenit un ansamblu

GEORGE UZA

mixt, condus de regretatul profesor Emil Ștefănuțiu. În clasa a III-a de liceu profesorul E. Ștefănuțiu mi-a încredințat un solo la eufoniu, într-un purpuriu întocmit de el. Vara, la Sângeorz, îmi făcea o deosebită plăcere să ascult orchestra și fanfara militară ce cânta în stațiune. Am cunoscut mai mulți membri din fanfară, în frunte cu conducătorul lor, căpitanul Breazu. Un mare trompetist a fost plutonierul Topan, care ulterior a ajuns în fanfara reprezentativă a armatei, la București. M-am împrietenit cu țigani din orchestra lui Gogi și Armâni. De la unul din ei unchiul meu mi-a cumpărat o vioară.

Ascultam și ascult muzică de toate genurile. Mi-am cumpărat o serie de plăci cu simfoniile lui Beethoven, Mozart și operele lui Verdi, Rossini, Wagner etc. Mai târziu am cumpărat plăci cu jocuri din Ardeal și „Cigany zene”. Am înregistrat pe bandă de casetofon coruri celebre, inclusiv colinde. În timpul studenției mergeam de două-trei ori pe săptămână la operă. Aveam un prieten la ușă care, de cele mai multe ori mă lăsa să intru gratis. Îmi plăcea și îmi place și astăzi „Bărbierul din Sevilla”, în special uvertura, „Aida”, „Faust” etc. Ajunsesem să cânt multe arii din opere în întregime. După al doilea război mondial, lumea intelectuală din Cluj frecventa mai mult opera decât astăzi. Deseori nu găseai bilete decât în picioare. Ca să obții un loc bun trebuia să procuri biletul cu una-două săptămâni înaintea spectacolului. La clinică discutam în orele libere despre fiecare artist, montare, muzică etc. Interesul pentru opera a scăzut astăzi. Sunt tineri studenți care n-au fost niciodată la operă. Puțin interes pentru operă l-am constatat și la tineretul din Franța. Erau medici în clinică care n-au văzut niciodată de exemplu opera Faust, scrisă de un francez. Probabil tineretului de astăzi îi place altă muzică, pe care noi, cei mai în vârstă, nu o înțelegem. Nepotul meu spune de multe ori că sunt depășit.

În perioada anilor 1953/1955, în fiecare duminică înainte de masă se făcea în amfiteatrul Goia prezentarea unor opere sau concerte din repertoriul național și internațional. Îmi amintesc că și prof. Nana a ținut o astfel de prezentare. Fixarea lor duminică, înainte de masă, s-a făcut și cu un anumit scop: de a sustrage tineretul universitar de la slujbele bisericesti.

De la unchiul meu Iustin Sohorca am învățat să iubesc obiectele de ceramică veche. De la el am moștenit o frumoasă colecție de căni (bacauă) din ceramică, majoritatea din regiunea Bistriței. Împreună cu prietenul meu Petre Neiescu am cutreierat alte regiuni, de unde am procurat alte tipuri de bacauă. Îmi amintesc că am fost odată invitat la un consult medical la Cioara, lângă Pianul de Sus, un cătun cu case răsfirate pe mai multe dealuri. Gazda care ne-a primit era un om bogat; avea în casă obiecte de ceramică veche și icoane pe sticlă. După cum se vede, n-au mai umblat în aceste locuri alți colecționari. Mai târziu am completat colecția mea cu pahare din ceramică germană (krugel). Pe unele este scris cu litere gotice ce crede băutorul de bere despre aceasta.

În câteva rânduri vreau să relatez ce am văzut cu ochii noștri la o fetiță de 10-12 ani când ne întorceam spre casă. Fetița păzea oile într-o grădina și ținea ceva sub braț. Am întreat-o ce are sub braț. Mi-a spus că este bolnavă și că are o „uimă”, în termeni medicali o hidros adenită. Când i-am cerut să văd cu ce se tratează mi-a spus că a pus sub braț o piele de pisică proaspăt jupuită. Între timp a venit și fratele ei mai mare, care a confirmat tratamentul. El ne-a spus că boala se vindecă repede cu acest tratament. Noi nu l-am putut convinge de contrariu. Totuși, i-am prescris o rețetă cu antibiotice. Farmacia era departe. Până la Pian era un drum lung, așa încât nu cred că a aplicat tratamentul nostru.

Paralel cu ceramica am colecționat și icoane pe sticlă, majoritatea din școala „Nicula”. Am câteva și din Făgăraș și Valea Sebeșului.

AMINTIRI, AMINTIRI...

Am fost întotdeauna impresionat și mi-a plăcut pictura realistă. Am adunat în decursul vieții mele frumoase tablouri, de valoare. Cel mai mult mi-au plăcut și-mi plac tablourile lui Teodor Harșia, care mi-a fost pacient. Cu pictura lui T. Harșia semăna și cea a pictorului Boca, de la care am cumpărat peisaje de iarnă. Un bun prieten al fiului meu a fost pictorul Lazăr, a cărui soție mi-a fost colegă. De la el am două tablouri cu flori. Un tablou la care mă uit adeseori este al lui P. Sima, care reprezintă țărani de la Năsăud în târg.

După ce am făcut un stagiu la Paris, șeful meu de acolo, prof. Paul Milliez, mi-a trimis o carte editată în condiții excepționale de firma CIBA, numită „Glomerulonefritele”. Aici sunt planșe cu secțiuni microscopice în rinichii în diverse boli, de o frumusețe rară. Privindu-le, mi s-a părut că sunt covoare persane cu desen mai modernist. Atunci mi-a venit ideea să comand un covor persan după aceste secțiuni microscopice. Mi-am adus aminte că am un prieten la Bistrița, directorul unei școli de țesut covoare persane. Imediat m-am urcat în mașină și m-am dus la Bistrița, unde i-am expus ideea mea. Într-adevăr l-a impresionat și pe el frumusețea acestor fotografii și mi-a spus că încearcă să facă două dintre ele. După câteva săptămâni m-a chemat și mi-a arătat lucrările, Nu sunt mari, 50/80 cm., dar executate foarte precis. Una dintre ele cu secțiune în rinichi cu pielonefrită cronică am trimis-o prof. P. Milliez la Paris. A rămas uimit. Lovindu-se peste frunte, a exclamat: „Quelle idee”. Celălalt covoraș, cu o secțiune într-un rinichi cu glumerulonefrită subacută, îl am la mine acasă.

În afară de articolele scrise în revistele medicale din țară și străinătate, am publicat și articole de popularizare a medicinei în ziarele locale de limbă română și maghiară. Mai recent am colaborat cu revista „Cuibul Visurilor”, editată de prof. Sever Ursa la Maieru. Revista este o continuare a celei scoase de Liviu Rebreanu, a cărei apariție a fost întreruptă acum 50 de ani. Aici am publicat date privind satul meu natal, impresii de la congresele medicale la care am participat în Germania, Japonia, Grecia, Franța etc.

La vârsta de 60 de ani, Cercul de studii „Plaiuri Năsăudene și Bistrițene” mi-a dedicat un volum omagial ce cuprinde biografia, studiile mele, activitatea didactică și din clinică etc. Volumul cuprinde un număr de 114 pagini, cu fotografii din diferite perioade ale vieții mele și câteva articole scrise de unii oameni care m-au cunoscut, începând cu învățătoarea mea de la școala primară, doamna Eugenia Mihalca, și terminând cu scriitorul Teodor Tanco, prof. Șt. Hărăguș, Prof. Roman Vlaicu, prof. Gavril Scridon.

În urmă cu zece ani am fost recomandat de către prof. Teodor Tanco părintelui unit Clemente Plăianu, vecin cu mine și bolnav de inimă. La început m-am dus la el ca medic și-i recomandam cele necesare. Cu timpul ne-am cunoscut mai bine. A aflat că și eu aparțin Bisericii Romane Unite cu Roma și încet, încet, vizitele mele la „popa” - căci așa îi spunea soția mea - nu erau numai medicale, ci și de prietenie. Discuțiile noastre cuprindeau o largă paletă, începând cu cele religioase și terminând cu cele politice. Părintele C. Plăianu a fost elev al liceului din Năsăud. Din liceu a rămas cu frumoase cunoștințe de limba latină și greacă, mereu amintindu-l pe fostul său profesor și director al liceului V. Bichigean, care i-a predat aceste limbi. Avea acasă o frumoasă bibliotecă, în special cu documente istorice ce se ocupa de originea noastră, de Transilvania, de unirea noastră cu Roma etc. în fiecare an și-a reînnoit biblioteca cu cărți și dicționare noi. Părintele C. Plăianu este unul din marii apărători ai Bisericii Române Unite cu Roma. După revoluție a publicat 12 volume. Amintesc doar câteva dintre ele: *Cardinalul Iuliu Hossu*, *Cardinalul Alexandru Todea*, *Canonul Nicolae Pura*, *Istoria Bisericii Unite cu Roma*, *Cei 12 episcopi martiri ai Bisericii Române Unite cu Roma* etc. Articolele lui, bine documentate, de multe ori supărau pe adversari. A dat mai multe interviuri la radio și la

GEORGE UZA

televiziune, ca invitat al emisiunilor „Viața Creștină”. Pe părintele C. Plăianu l-au vizitat adeseori, pentru documentare, studenți și preoți care-și redactau teza de diplomă sau doctorat. Cât a fost bolnav l-a vizitat de mai multe ori la domiciliu episcopul George Guțiu. În vizitele mele la părintele C. Plăianu am învățat multe lucruri pe care nu le știam de cultură generală, istorie, etc. Cel mai mare câștig a fost că părintele C. Plăianu era convins că trebuie să mă mărturisesc întrucât nu m-am mărturisit de când eram elev. Am rămas foarte mulțumit, deoarece părintele C. Plăianu era un admirabil confesor. Îi făcea mare plăcere să privim împreună la televizor meciurile de fotbal care-l relaxau. Părintele C. Plăianu, împreună cu prof. Marțian de la Institutul Politehnic din Cluj-Napoca a redactat și multiplicat la xerox lucrarea lui Iustin Sohorca „Povestea Comunei Sângeorz-Băi” și volumul omagial al subsemnatului la vârsta de 60 de ani. Acest volum a fost completat la vârsta de 70 de ani cu datele din ultimii 10 ani.

Se împlinesc acum 10 ani de când fac parte din Forumul Democrat German de la Cluj-Napoca. M-am înscris în această organizație culturală drept omagiu adus bunicii mele (dinspre tată), de etnie germană, cu numele de fată Anders Iosefina, Săptămânal particip la o manifestare a acestui for, fie la o conferință cu diapozitive, fie la un concert de pian sau vocal, filme cu subiect istoric etc. La sărbătorile de Crăciun ascult concertul de colinde, particip la sărbătorirea în comun a evenimentului. Fiecare întâlnire este pentru mine o ocazie de a-mi exersa limba germană. Am învățat multe din revista „Deutschland”, tipărită în românește și la care sunt abonat gratuit de 3-4 ani. În paginile revistei se dezbat probleme de cultură, știință, politică, economie etc. În ultimii trei ani m-am abonat la revista Americană „Național Geographic”. Toată lumea la orașe cunoaște această revistă. Sincer să fiu eu m-am abonat mai mult pentru nepotul meu Dănuț, care știe mai bine decât mine limba engleză. Atât prin conținutul revistei, dar și prin excelențele fotografiile și hărțile separate ce însoțesc revista, tineretul câștigă multe noțiuni de geografie, istorie, biologie etc.

M-a impresionat viața marilor oameni începând cu George Coșbuc, Liviu Rebreanu, năsăudeni de origine și a unor consăteni, cum au fost poeții Ion și Vasile Algeorge, prof. Solomon Haliță, Iustin Sohorca și alții. În rândurile următoare aș vrea să dezvolt mai mult activitatea de folclorist a lui Iustin Sohorca.

Iustin Sohorca s-a impus vremii în care a trăit prin preocuparea sa de ridicare a nivelului cultural al oamenilor din comuna natală, l-a atras prin conferințe ținute la căminul cultural al satului cu ocazia diverselor sărbători naționale și bisericești etc. Și-a format astfel o personalitate cunoscută în toată regiunea. Aborda subiecte diverse din literatură, răspândind cunoștințe despre scriitorii și poeții noștri, de agricultură, istorie etc. Mulți săteni, azi în vârstă, își aduc aminte de domnul Ținu, învățător și director al școlii primare din Sângeorz-Băi. Era o plăcere să-l ascuți vorbind, întrucât avea harul oratoriei. Găsea totdeauna cele mai potrivite cuvinte pentru captarea atenției ascultătorilor. Vorbea întotdeauna liber și, prin gesturi, intonația vorbelor, cucerea auditoriul.

Preocuparea lui Iustin Sohorca de folclorul din Sângeorz-Băi este o îndeletnicire moștenită de la tatăl său, preot catolic în Sângeorz-Băi, Silviu Sohorca. În arhivele Bistriței am găsit culegerile folclorice ale părintelui său.

Cred că în primul rând dragostea de țaranul român l-a determinat să culeagă frumoasele obiceiuri din comuna sa și să le lase ca un tezaur generațiilor viitoare. Iustin Sohorca, nu numai că a trăit în mijlocul sătenilor săi, dar a participat împreună cu soția sa la bucuriile și necazurile lor.

AMINTIRI, AMINTIRI...

Însemnările sale într-un caiet cu foile îngălbenite de vreme le-a moștenit autorul acestor rânduri și le-a valorificat într-un volum editat la xerox, sub îngrijirea prof. Clemente Plăianu și a prof. Ironim Marțian. Volumul apărut în „Plaiuri năsăudene și bistrițene” a fost multiplicat în câteva exemplare, care au fost donate la Arhivele Statului din Bistrița, Biblioteca Centrală Universitară din Cluj și Biblioteca Academiei din Năsăud.

Moștenirea culturală lăsată urmașilor de Iustin Sohorca, aproape uitată, este fidel conservată. Prin această culegere autorul duce mai departe nu numai tradiția familială, ci și creația spirituală a țaranului român, din Munții Rodnei.

Iustin Sohorca a avut o pregătire multilaterală; l-a pasionat în special muzica. A condus căminul cultural din comuna natală, care și astăzi cântă în biserica în care a servit tatăl său. Puțini oameni de cultură de la sate au avut atâtea preocupări ca Iustin Sohorca; și toate izvorâte din dragostea pentru țaranul român și creațiile sale, de cele mai multe ori anonime, dar care exprimau sentimente de profundă omenie.

Un merit deosebit al lui Iustin Sohorca este faptul că melodiile culese la nunți, botezuri, înmormântări etc. le-a așezat pe portativ. Astfel, mesajul său către generațiile viitoare este complet și din acest motiv avem datoria ca, din când în când, să reînviem această minunată moștenire, să o facem cunoscută în special tineretului, care trebuie să-și cunoască trecutul. Un popor care nu-și cunoaște trecutul și nu-l valorifică este periclitat de a-și pierde identitatea.

Culegerile sale folclorice cuprind obiceiuri de la nașteri, botez, cununie și moarte. Descrie un obicei foarte frumos, caracteristic toamnei, când se culeg holdele, numit „Cununa”. Se ocupă apoi de obiceiurile oieritului, de cele de la munca câmpului (plugărit, cosit etc.). În sfârșit, încheie volumul cu bocetele și descântecurile la diferite ocazii. Mai adaugă o serie de poezii populare culese de la contemporanii săi de aceeași vârstă sau de la bătrânii satului. O mare parte din aceste perle ale creației populare le-a auzit de la soția sa, Cătălina Sohorca, fiică de țaran din Sângeorz-Băi.

În introducere, autorul arată foarte sintetic timpul când a fost cules materialul prezentat: „Un om bătrân de 76 de ani, ca mine, își amintește de lucrurile și întâmplările petrecute pe o rază de cel puțin 100 de ani...”. El crede că aceste tezaure au ajutat poporul român să lupte și să se mențină până la dobândirea libertății de sub jugul străin.

Multe din obiceiurile descrise în volum nu mai pot fi găsite astăzi, ele au dispărut, fiind șterse de timp și mai ales de mijloacele civilizației, Ele mai apar numai la serbări, ceremonii organizate în școli, cămine culturale etc., dar de multe ori denaturate.

În cuvântul redacției se arată că, pentru Iustin Sohorca, publicațiile folclorice sunt documente de istorie socială, oglindindu-se în ele viața trecută și prezentă a consătenilor săi.

Îmi amintesc, student fiind, că în timpul vieții Iustin Sohorca era adeseori vizitat de mulți mânduitori ai condeului din alte orașe și, ore întregi, le explica și îi informa despre munca sa, fapt ce nu era privit uneori cu bunăvoință de cei din jurul său.

Fără îndoială că Iustin Sohorca a cunoscut și alte publicații folclorice, în afară de cele ale tatălui său, care l-au încurajat să se ocupe de cercetarea folclorică. A fost abonat la „Arhiva Someșană” și la alte publicații pe care le-a păstrat în biblioteca sa. Toate acestea dovedesc că Iustin Sohorca a fost un intelectual de înaltă ținută, un om de mare cultură, care a promovat în rândul maselor de țărani ideile înaintate ale timpului din foarte multe domenii.

Am dedicat un articol aparte altui năsăudean, generalul Leonida Pop („Cuibul Visurilor”, an III, nr. 9 -10,1998), impresionat de cariera militară a acestui brav luptător.

GEORGE UZA

DIN TRECUTUL BĂILOR SÂNGEORZ

Ar fi dăunător generațiilor de azi și de mâine să nu se știe ce a fost în trecut în stațiunea balneară Sângeorz-Băi - Hebe. Vorbesc de trecutul cunoscut de mine începând cu copilăria mea. Termenul de „băi” era similar cu cel de „scâlzi”. Chiar pe ilustratele vechi din stațiune scria „Scâlzile din Sângeorz”.

Cea mai prosperă perioadă a stațiunii balneare din Sângeorz-Băi a fost cea dinaintea de 1940. Este adevărat că stațiunea nu putea primi atâta lume cât vine astăzi, întrucât cele două mari hoteluri, „Hebe” și „Casa Sindicatelor”, s-au construit după 1945. Când vorbesc despre prosperitate mă gândesc la venitul pe care-l aducea comunei, la bunăstarea cetățenilor din junii stațiunii și chiar a celor din sat, la atmosfera creată de conducerea stațiunii, la restaurantele proprietate privată etc. Eram în clasa I de liceu când am început să înregistrez să înțeleg ce se petrecea în jurul meu. Astăzi îmi amintesc ce m-a impresionat la acea vârstă.

Vara mi-o petreceam în fiecare an la Sângeorz-Băi, în casa părintească și a unchilor mei. Școala se termina în jurul datei de 1 iunie. Noi, copiii, abia așteptam să se încheie anul școlar ca să mergem la Sângeorz, deoarece sezonul de vară începea în stațiunea balneară pe la sfârșitul lunii mai.

În stațiune era și este o singură biserică, ortodoxă. Preoții greco-catolici din comună și canonicul Maghearu de la Oradea au organizat o capelă în stațiune, pentru uniți. Timp de doi ani, fiind elev, am făcut serviciul de cantor, pentru care eram remunerat cu o sumă mică.

În stațiune veneau tot felul de oameni. Unii bogați veneau pentru petreceri, alții, mai puțin avuți, veneau pentru cura de ape minerale. Am remarcat mulți evrei îmbrăcați în hainele lor rituale. Ei închiriau temporar pentru vară o casă, pe care o transformau în sinagogă. În timpul stăpânirii maghiare în Ardealul de Nord, evreii cu stea pe haine nu aveau voie să intre în stațiune. Primăria a pus o tablă la intrarea în stațiune pe care scria acest lucru.

Înainte de 1940 totul era privat în stațiune. Comunei îi aparțineau apele minerale, hotelul și restaurantul „Hebe” (astăzi cantina veche, librăria, sala de jocuri etc.) și veniturile aduse de acestea. Îmi amintesc foarte bine de toate aceste lucruri, întrucât unchiul meu, Iustin Sohorca, a fost directorul stațiunii și auzeam toate discuțiile ce se purtau în legătura cu aceasta.

Oaspeții care soseau cu trenul din diverse părți erau așteptați la gară de cel puțin 30 de trăsurile particulare, în majoritate proprietatea evreilor din comună și două mașini, ale domnului Mendi Brecher și Herschcu Simon. Amândouă mașinile erau decapotabile. Fiecare din mijloacele de transport se grăbeau să ajungă cât mai devreme la Borcut, cu noii oaspeți. Se povestește că odată mașina domnului Brecher s-a răsturnat în Valea Borcutului în timp ce transporta familia senatorului L. Oanea. Fiecare cetățean ce venea în stațiune pentru cura de ape minerale trebuia să plătească la casieria direcțiunii taxa de cură și taxa de muzică. Acestea erau destul de mici și nimeni nu se sustrăgea de la plata lor. Apele minerale erau indicate de medicii veniți în stațiune în timpul verii, cum a fost dr. Mircea Haliță, originar din Sângeorz-Băi, dr. Traian Chitul din Bistrița și medici de circumscripție, dr. Marius Oana și dr. Liviu Marcu.

Dr. Mircea Haliță a fost șef de lucrări în Clinica Medicală I din Cluj și a concurat la un post de profesor dar n-a reușit, profesorul I. Hațieganu preferându-l pe dr. M. Hangănuț, un alt năsăudean. Dr. M. Haliță a făcut primele studii asupra apelor minerale din

AMINTIRI, AMINTIRI...

Sângeorz-Băi. O parte din aceste studii le-a publicat în revista „Clujul Medical”. O a descoperit acțiunea hipoglicemiantă a apelor minerale din Sângeorz-Băi. Nu se cunoaște încă mecanismul prin care aceste ape scad concentrația zahărului din sânge.

Înainte de 1940 s-a vândut puțină apă minerală, deși era îmbuteliată în sticle de 1 kg. Cumpărătorii se aflau în orașele din Transilvania cu preponderență, mai rar și în orașele de peste munți. Transportul apei îl făceau țărani din sat cu căruțele trase de cai. Un astfel de transport dura săptămâni. La comandă s-au făcut mai târziu transporturi pe calea ferată.

Din taxa de muzică se achita, pentru o vară, costul muzicii, care cânta de trei ori pe zi în parc: dimineața, în jurul orei șapte, la prânz și seara, aproximativ două ore, deci în timpul curei de ape minerale. Cred că și aceasta făcea parte din cura de odihnă și relaxare a oamenilor veniți în stațiune. Același obicei l-am văzut și în alte stațiuni, cum este Karlovy Vary și la noi, la Vatra Dornei și Slănic Moldova. Înainte de 1936, ani de-a rândul a fost angajată orchestra domnului Gogi din Bistrița. Ei cântau la prânz și seara, și în restaurantul „Hebe”. La împlinirea vârstei de 60 de ani, îmi amintesc că domnul Gogi a fost sărbătorit de conducerea stațiunii. Aproximativ în jurul anilor 1936 orchestra domnului Gogi a fost înlocuită cu fanfara militară a regimentului de grăniceri din Bistrița. Aceasta avea și o orchestră cu coarde care cânta seara în grădina de vară a domnului Lazăr. Îmi amintesc că în jurul anilor 1937, mergând să angajeze fanfara pentru vară, unchiul meu m-a luat cu el la Bistrița. Comandantul regimentului a trimis după fanfară, rugându-i să cânte în fața solicitantului. Atunci, pentru prima oară în viața mea, am auzit muzica militară. După ani de zile, devenit medic în Clinica Medicală I, am avut ca pacient pe domnul comandant al regimentului, pensionat. În Sângeorz fanfara era cazată la vechea primărie, care a ars în anul 1938 în timpul unei serbări date de fanfară. Aceasta era construită pe locul unde astăzi este Căminul Cultural, Până în anul 1930 a funcționat aici școala de meserii, care a dat satului nostru și satelor vecine mulți meseriași de valoare. În curtea primăriei exista o sală de spectacole unde se țineau serbările comunei, adunări politice etc. Ultima adunare populară la care am participat în această sală a fost „Cununa” organizată de familia Buia-Diliban. Fanfara de la Bistrița era condusă de un vestit muzician, locotenentul Breazu. După pensionare a fost angajat la un Institut de folclor din București. Iubea mult muzica simfonică. Atât orchestra domnului Gogi, cât și fanfara au cântat în parc, într-un pavilion construit în acest scop. Pavilionul avea la parter izvoarele 1, 2 și 3 și o statuie a zeiței „Hebe” care turna apa minerală într-un pahar. Statuia ei a fost distrusă în timpul stăpânirii maghiare de oameni inculți, probabil plătiți de potențaii politici ai vremii. Pavilionul a fost demolat după 1944. Până în anii 1944-1945 a existat vizavi de pavilionul de muzică un adăpost destul de mare construit din lemn, unde lumea venea în caz de ploaie. Aici se obișnuia că tineretul să danseze la concertul de seară. Acest șopron a fost demolat.

În parc, aproape peste tot erau construite mese și scaune de lemn, la care lumea juca șah, table etc., atât vârstnici, cât și tineri. Pe aleea ce pleca din fața pavilionului în care cânta muzica puteai înconjura „Pădurea Borcutului”, printre brazi, ajungând după aproximativ o jumătate de oră în același loc. Astăzi mare parte din brazii pădurii au fost tăiați de cetățeni inconștienți care nu s-au gândit că strămoșii lor au plantat pădurea nu numai pentru ei, ci și pentru generațiile viitoare și ca înaintașii lor au păstrat neatins acest parc care a fost și este un monument al naturii.

Scălzile erau o clădire, astăzi demolată, vizavi de direcțiunea băilor, clădirea în care este acum cinematograful. Contra cost oricine putea face baie în apă minerală. Apa era depozitată în butoaie mari de lemn, construite pe stâlpi de lemn pentru a avea cădere lângă clădirea scălzilor. De aici, o parte din apă era condusă la un cazan unde era încălzită. Cu

GEORGE UZA

timpul, sărurile din apele minerale s-au depus pe rezervoare dându-le un colorit alb-gălbui până la maro-roșcat. Păcat că nu s-au păstrat aceste rezervoare ca vestigii ale trecutului, mai ales că erau protejate de sărurile minerale.

Comuna mai avea un important venit din impozitele care se încasau de la cetățeni pentru locuințele închiriate de aceștia peste vară și mai puțin din închirierea terenurilor de tenis, jocurilor de ping-pong, popice etc.

Vizitatorii erau cazați în vilele particulare și foarte puțini în hotelul „Hebe” sau chiar la cetățenii din sat. Aceste vile erau proprietatea unor cetățeni din sat sau a unor străini. Amintesc doar câteva din vilele care rezistă timpului și astăzi: vila Haliță - proprietar dr. M. Haliță, originar din Sângeorz-Băi, vila Scridon - proprietar generalul Bălan și urmașii, vila Popescu - proprietar inginerul prof. I. Popescu din Timișoara și altele. Toate acestea s-au clădit cu scopul de a câștiga. Mai sunt și câteva căsuțe construite pentru una-două familii, case de vacanță. Câteva vile au fost demolate în timpul comunismului, cum a fost vila Domide, vila Dărăban, etc. Masa se lua fie în casele unde locuiau, fiecare vizitator putându-se gospodări singur, fie la restaurantele din stațiune. Cel mai elegant era restaurantul „Hebe”, având o sală mare, înaltă, cu o acustică remarcabilă. În timpul perioadei comuniste s-a construit un plafon care a diminuat mult înălțimea sălii. Chelnerii serveau îmbrăcați în negru. Oricare dintre colegii de vârstă mea își aduce aminte de „Oberkelner”-ul Otto, un om înalt, îmbrăcat în frac, cu monoclu, care supraveghea servitul mesei. Uneori mai servea și el. Venea de la bucătărie încărcat de farfurii, admirat de toată lumea. Stăpânul restaurantului era domnul Dedeș, care închiria restaurantul și hotelul „Hebe” în fiecare vară pentru un sezon. În stațiune era și un restaurant cu ritual evreiesc (astăzi parc), construit din lemn, în stânga cantinei vechi.

În timpul verii stațiunea era animată de o viață culturală semnificativă.

În sala restaurantului Hebe se țineau conferințe cu diferite subiecte. Îmi amintesc de conferințele prof. Popescu Domide din Timișoara. Eu nu prea le pricepeam, dar vedeam mulți oameni îngrămădindu-se să-l asculte. Adeseori se dădeau concerte în aceeași sală. Țin minte concertul dat de Corul Regionalei CFR din Cluj, concertele date de soliștii Operei Române din Cluj. În fiecare an la 15 august, de Sfânta Mărie, studenții din Sângeorz-Băi organizau un bal la care se alegea regina balului. Nu mai insist asupra faptului că oaspeții stațiunii puteau petrece și dansa în fiecare seară la restaurantul „Hebe” sau la grădina de vară a domnului Lazăr.

Stațiunea era frecventată de mari personalități culturale și politice ale timpului. George Coșbuc venea vara la prietenul său Solomon Haliță, fostul prefect al județului Bistrița Năsăud, originar din Sângeorz-Băi. Într-o verandă a vilei lui Solomon Haliță, George Coșbuc a scris o parte din opera sa. Unchiul meu îmi povestea că scria și noaptea, uneori până dimineața la lampa de petrol. Pe clădire s-a pus o placă comemorativă. Într-o vară a venit la Sângeorz-Băi scriitorul Alexandru Odobescu. În revista „Arhiva Someșană” profesorul Șotropa descrie călătoria lui Odobescu la Rodna cu trăsura, unde locuia prietenul său, marele botanist Porcius. Se spune că în stațiune a fost și scriitorul I.L. Caragiale. Liviu Rebreanu povestește în memoriile sale despre vizita făcută la Sângeorz-Băi împreună cu soția sa Fanny. Soția scriitorului și fiica sa, Puia Rebreanu, au continuat să vină la Sângeorz-Băi și după moartea scriitorului. Veneau cu plăcere să-l vadă pe tatăl meu, care a fost coleg cu Liviu Rebreanu la Școala Populară din Bistrița. Tata le povestea multe amănunte din viața lor de elevi, despre „copilul pur eminent din Prislop”, cum spunea tata. Există fotografiile care atestă vizita la scâlzile din Sângeorz-Băi a

AMINTIRI, AMINTIRI...

episcopului Iuliu Hossu. În stațiune au avut vile ministrul Valer Pop, senatorul Laurențiu Oanea, generalul Bălan.

În sarcina comunei cădea doar administrarea bunurilor proprii amintite la începutul acestui articol. Erau în total șapte oameni care se ocupau de bunul mers al stațiunii: directorul, un casier, un magazioner, doi băieși și doi polițiști. Polițiștii erau țărani din sat îmbrăcați în haine de polițiști și instruiți sumar la Bistrița pentru menținerea ordinii în parc. După eliberarea Transilvaniei viața în stațiune a reînceput, dar foarte anemic. Câțiva tineri am început să organizăm balul tradițional al studenților, ce avea loc totdeauna la 15 august, de Sfânta Maria. Adevărat este că eu singur eram student. Ceilalți erau elevi și au devenit studenți mai târziu, în afară de colegul Haliță Alexandru, care a decedat de tuberculoză pulmonară după ce a terminat clasa a VIII-a de liceu. Toți l-am regretat mult, fiind un om minunat, glumeț, vesel, citit. Pot să spun că era cel mai cult dintre noi. Știa multă filozofie, care îl înclina spre ateism. Eu i-am fost foarte apropiat, întrucât era și el pescar în apele de munte. Primul bal a fost foarte reușit, a venit multă lume din satele din jur. Din banii încasați am putut plăti toate cheltuielile. Al doilea bal, în anul următor, n-a reușit; fiind și un timp ploios, n-a venit lume ca la primul bal. Din banii încasați n-am putut plăti muzica adusă de la Bistrița. Țiganii au umblat după noi prin sat 2-3 zile, dar noi ne ascundeam. În sfârșit am făcut rost de bani; colegul nostru Haliță Alexandru a vândut un berbec fără să știe familia.

Pe măsură ce anii treceau, noi, studenții și elevii din comună eram puși sub observație, mai ales cu ocazia unor sărbători naționale sau alte sărbători organizate de comuniști, stăpânirea temându-se de acțiuni subversive. Șeful de post de atunci, domnul Voicu, rezolvă problema foarte simplu. Ne invită în ziua respectivă la un poker. Astfel era sigur că fiind toți la el va fi liniște. Unul singur dintre elevi, coleg de clasă cu noi, a fost arestat, Octavian Alexi, și a murit în închisoare, chinuit și schingiuit de securitate, pe motiv că a făcut parte dintr-o organizație subversivă. Nici unul dintre noi n-a știut de acest lucru și nici nu cred că acuzația a fost adevărată. Octavian era un copil liniștit, aș putea spune chiar fricos. Când l-au adus în sat n-au permis să se deschidă sicriul, iar pe noi colegii lui nu ne-au permis să luăm parte la înmormântare.

Eu am redat aici faptele din acea perioada cunoscute de mine. Este imposibil ca cititorul acestor rânduri să nu facă comparație cu ce se vede astăzi. Fiecare își poate forma o părere proprie, mai ales dacă cele relatate de mine sunt completate de rude, prieteni etc., care au trăit în acele timpuri.

ÎNTÂMPLĂRI ȘI LEGENDE DIN SATUL MEU NATAL

Am întâlnit oameni bătrâni în sat care se spune că știu să prevadă evenimente ce se vor întâmpla uneori cu amănunte în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat. Ei dezvăluie aceste lucruri dintr-o carte veche, mai precis un calendar vechi, numit la noi în sat „Gomornic”. Cele mai vechi calendare sunt scrise cu litere slavone. Acest „călindar” este foarte bine comentat de M. Roman în revista „Cuibul Visurilor”(anul III, nr. 12-13, p. 7, 1998). Calendarul este foarte folositor țăranului pentru că dă sfaturi din agricultură și alte domenii. Are un capitol cu interpretarea visurilor, altul cu semnificația mișcărilor involuntare ale mușchilor (Trepeticul), despre zodii, și prevede modificarea vremii în fiecare zi din lună până în anul 2047 etc. Pe carte sunt semnați sângeorzeni care au citit-o. Ei își exprimă bucuria că știu să citească și să scrie: „Toate trec în lumea asta, ca și rouă de pe flori, /Numa’ scrisul meu rămâne, ca ceva nemuritor”. „Cu stimă și plăcere mă iscălesc

GEORGE UZA

pe aceasta față, Ciocan David, 1943”. Sunt și alte nume semnate, din alte familii, ceea ce înseamnă că proprietarii cărții s-au schimbat de-a lungul anilor. În 1924 semnează Marcus Ileana, în 1915 semnează Floare Marcus, oameni care de mult sunt trecuți în lumea dreptilor. Pe unele pagini este trecută data unei nașterii în familie sau a unui deces.

Doamna Șorobetea Ana, ultima care a rămas din familia lui Diliban (Buia), decedată acum doi ani la vârsta de 94 de ani, ne povestea multe din viața familiei. Ei locuiau într-o casă mică, formată din două camere și o tindă (antreu). Casa se găsea la capătul unei străzi mici ce se desprinde din strada ce vine de la podul cel mare și merge spre călugăru Bâznog. Camera de la stradă avea în față un târnaț îngust. Geamurile camerei erau foarte mici, aproximativ 50/50 cm. A doua cameră era spre curte, la fel de mică. Aici se adunau toți copiii când veneau de la școli, universități în timpul vacanțelor. Pe lângă casă erau grajduri, șoproane, o curte mare, pavată cu lespezi mari de piatră, deci o gospodărie țărănească frumoasă. Cât timp au trăit bătrânii, gospodăria a fost prosperă încât au putut să-și întrețină copiii în Universitățile din Budapesta, Cluj și Roma. Unul dintre ei a devenit medic și doi ingineri. Pe lângă gospodăria din sat, ei au avut și o frumoasă avere în satul nostru. Bătrânul A. Buia a fost primarul comunei timp de câțiva ani. Deci pot să spun că le mergea din plin. După ce fiecare din copii s-a așezat la casa lui, casa părintească a rămas părăsită. Într-o zi s-a prezentat la doamna Șorobetea un om din sat înstărit și i-a cerut să-i vândă casa care, în fond, nu valora mare lucru. Doamna Șorobetea l-a întrebat că la ce-i trebuie această casă mică și din alte vremuri. „Doamnă - i-a răspuns omul -, mie nu-mi trebuie casa, ci norocul acestei case”, într-adevăr, aceasta a fost o casă cu noroc, lucru demonstrat și de generațiile viitoare care au venit pe acest loc.

Doamna Șorobetea ne spunea să ne ferim de blesteme, pentru că pot avea urmări dezastruoase. Ea își amintea de o bătrână care locuia la ei și căreia rudele soțului decedat i-au luat averea. Doamna Șorobetea era fată tânără și își amintește că bătrâna se scula noaptea, se punea în genunchi, aprindea două lumânări pe podea și blestema familia respectivă în cuvinte de neînchipuit. Blestemul se spune că s-a legat întocmai.

Primarul Alexandru Buia era un om credincios și se interesa de situația cetățenilor din comună. Duminică, în jur de ora 15, mergea la hora din sat și, cu blândețe spunea tineretului: „Ați jucat destul, acum mergem la biserică la vecernie și apoi iarăși îi juca”. În fruntea lor lua parte la slujbă. A. Buia a suferit mult la bătrânețe, a orbit, dar era foarte clar la minte, în timpul perioadei staliniste a venit la el în seara de Crăciun să-l colinde un vecin, cunoscut etilic și om de slabă factură morală. N-a fost suficientă colinda din târnaț, a început să colinde și în casă, probabil credea că-i face plăcere, mai ales că versurile cântate laudau pe Stalin. Bătrânul a ascultat până a ajuns la Stalin. Atunci l-a oprit și i-a zis: „Du-te dracului, oricine ești, nu-mi strica seara de Crăciun cu prostiile tale”. Colindul a rămas fără urmări.

Un vecin al meu, Ștefan Lup, originar din Parva, era o figură interesantă. Nu povestea multe, mai mult arăta prin semne. Dacă-l întrebam: „Bade Ștefane, cum trage păstrăvul?”, mă prindea de mâncă și mă trăgea ținând haina câteva secunde. Nu-l scoteai din ritmul lui la mers, fie vară, fie iarnă. Într-o iarnă m-am dus la vânătoare cu dr. Terbanca pe Valea Pleșii însoțit de o droaie de gonaci și vânători din sat, printre care și badea Ștefan. Dimineața, când am plecat de la familia Căntuc, eu am împușcat o „gaie” (așa îi spuneau localnicii). Ștefan a luat-o, s-a dus în casă și a fript-o în cuptor pe jar și apoi a mâncat-o cu poftă. Toți râdeau și se mirau cum poate mânca așa ceva. Badea Ștefan era un neîntrecut căutător de stupi sălbatici, îndeletnicirii acesteia la noi îi spune „a bărcui”. De multe ori o îmbia cu miere din acești stupi pe mătușa mea, vecină cu el. Mătușa îl refuza, deoarece mierea

AMINTIRI, AMINTIRI...

nu era curată, era plină de resturi de albine, în timpul războiului badea Ștefan n-a răspuns la ordinul de chemare trimis de armata maghiară - s-a ascuns în pădurile Cormăii. Jandarmii au umblat mult după el, dar nu l-au prins. Îmi povestea că, odată, venea pe o cărare prin pădure spre casa lor de la Bașcă. Mergea liniștit, de abia se făcuse ziuă și, dintr-o dată a simțit că-i bate umărul stâng. Imediat s-a ascuns în niște tufișuri de unde, la câteva minute, a văzut trecând spre casa lor jandarmii. Credea în astfel de semne și de multe ori nu greșea.

Nu mai aveam intelectuali născuți în acest sat și care să fi făcut universitatea în străinătate. Ultimul care s-a stins a fost doctorul Ion Buia. El s-a ocupat mai puțin de Medicină, a făcut afaceri și a reușit să strângă o avere frumoasă. Era bun prieten cu prof. I. Hațieganu și Petre Groza. El locuia la București, dar venea adeseori pe la părinții lui în Ardealul de Nord cedat Ungariei. Doamna Șorobetea, sora lui, mi-a spus că, într-o vară, a venit la Sângeorz să-și vadă mama paralizată. De venirea lui în sat a aflat șeful postului de jandarmi. L-au chemat la post și au început să-i facă șicane, că n-are dreptul să vină la Sângeorz, că n-a anunțat jandarmeria etc. și să plece imediat. El a protestat spunându-le că pașaportul pe care-l are îi dă dreptul să meargă oriunde în Ungaria. Discuțiile s-au înăspriț și atunci dr. Buia a întrebat dacă poate da un telefon la Bistrița. Cererea i-a fost acceptată. Dr. Buia știa foarte bine ungurește și a cerut să i se dea prefectura, și anume pe domnul prefect, contele Bethlen. A spus cine-l caută la telefon și prefectul a răspuns imediat. Când șeful de post a auzit cu cine vorbește, a luat poziția de drepți. Prefectul l-a luat la rost pe șeful de post odată ce dr. Buia are pașaport pentru Ungaria în bună regulă. Șeful de post, în cele din urmă, și-a cerut scuze, spunând că a fost o reclamație.

Ultimii oameni care au făcut armata la austrieci s-au stins în urmă cu 40-50 de ani. Ca elev și student eu am cunoscut mai mulți dintre acești bătrâni, care povesteau întâmplări din armata și din timpul primului război mondial. În monografia sa „Povestea comunei Sângeorz Băi”, Iustin Sohorca amintește de mai mulți sângeorzeni din acele vremuri. Eu am cunoscut pe unul care locuia în Cucureasa, nu-i știu numele, și umbla cu o tașcă de piele după gât. El mi-a povestit despre vizita împăratului la Bistrița care a salutat soldații din balconul prefecturii. Știa și cuvintele în limba germană pe care le-a pronunțat împăratul. Disciplina germană se simțea în toată activitatea lor. Unul dintre ei avea în cameră poza împăratului și, ori de câte ori pleca, îl saluta spunând: „Also Majetat ich gehe”.

Doamna Șorobetea mi-a relatat o întâmplare interesantă din comuna noastră. În fața farmaciei discutau în limba germană farmacistul de etnie germană și alți prieteni. Pe drum a trecut un țăran desculț, mai slab îmbrăcat, cu un par de clăie în spate. A salutat respectuos și și-a continuat drumul încet. Farmacistul arătându-l cu degetul prietenilor, a spus că țăranul este pe jumătate sălbatic. Acesta a auzit cele spuse de farmacist. Imediat s-a întors și, în cea mai curată limbă germană, le-a spus că nu este sălbatic, ci un om necăjit și muncit, și că serviciile aduse împăratului n-au fost recunoscute. Toți s-au mirat de cunoștințele moșului. Explicația a venit imediat: fost soldat în armata habsburgică. Ulterior doamna Șorobetea mi-a spus că țăranul era unul din frații Mălineni.

Între anii 1936-1938, în satul meu natal au fost mari lupte politice. Puterea în mâinile liberalilor era amenințată de național-țăranști. Aceștia au fost conduși de învățătorul Alexandru Astaloș. În fața casei sale era scris pe o tablă Partidul Național Țărănesc. Îmi amintesc că în sat a fost o mare zarvă când au venit în vizită membrii din conducerea județeană a partidului și adversarii, liberalii, le-au tăiat în timpul nopții cauciucurile la mașini. La un moment dat atmosfera era atât de încărcată încât țărăniștii au tras clopotele de la biserică în dungă ca pentru incendii.

GEORGE UZA

În Clinica Medicală din Cluj a fost internat prof. Breazu de la catedra de lingvistică a Universității cu o boală malignă din cauza căreia s-a sfârșit. Am stat de mai multe ori de vorba cu el și printre altele i-am amintit de unchiul meu Iustin Sohorca. El cunoștea numele din publicațiile sale. Știa de articolul „ Monografia școlilor din Sângeorz-Băi” și de o altă publicație numită „La Șucâia”. El mi-a spus atunci unde a fost publicat ultimul articol, dar nu mai rețin numele revistei. Aș vrea ca în câteva cuvinte să povestesc întâmplarea de la Șucâia. Eu am auzit-o din gura unchiului meu, dar el nu mi-a spus că a publicat-o. După primul război mondial s-a înființat în Sângeorz-Băi așa numita „Casină”, unde intelectualii din sat împreună cu familiile lor se întâlneau și discutau diverse probleme. Într-o zi au fost chemați la casa unei țigănci din sat numită Șucâia, unde se întâmplau lucruri ciudate. Soțul ei murise nu de mult. În câteva nopți a auzit zgomote, lovituri pe acoperișul casei. A crezut că își bate joc cineva de ea și n-a dat mare importantă, dar în zilele următoare lucrurile s-au complicat. De câte ori țiganca se mișca, săreau după ea surcelele de sub sobă, cartofii de sub pat etc. S-au dus acolo să vadă toți domnii de la Casină. În câteva zile s-au repetat lucrurile, apoi, după ce au făcut preoții rugăciuni, au încetat.

Aveam un vecin, Brustur, decedat de astm bronșic, cord pulmonar cronic care venea când eram a ca să să-l văd și să-i prescriu medicamente. Era un om foarte chinuit de tânăr. Odată l-am întrebat: „Fost-ai în război?”. Mi-a spus că a stat pe front trei ani. L-am întrebat din nou: „Ai pușcat oameni?”. Răspunsul a fost neașteptat: „Am împușcat bugăți”. Iarăși l-am întrebat: „De ce i-ai împușcat?”. Foarte calm a spus: „De ce să trăiască să chinuiască?”. Nu-i părea rău de cele făcute pe front.

În Sângeorz-Băi mama avea o mătușă în vârstă, Saveta Durja, care ne povestea de „tricolici” și de „moroii”. Noi copiii o credeam și abia așteptam să o prindem la povești.

Bătrânii povestesc că la sărbători mari, cum este Crăciunul, ard banii îngropați de sute de ani. Se spune că în Poiana Tâlharilor s-au văzut flăcări cu astfel de ocazii. Au fost oameni care au săpat în Poiana Tâlharilor, dar fără rezultat.

După al doilea război mondial oamenii din sat au suferit foarte mult din cauza lipsei de alimente. Deși satul meu era sat de munte, în care niciodată nu a ajuns pe un an ce se producea în timpul verii: grâu, porumb etc., stăpânirea comunistă a pus și cote pe bieții oameni. Îmi amintesc de un episod cu totul caraghios. Din satele vecine: Maieru, Rodna etc., se aduceau grânele cu căruțele la Sângeorz-Băi la gară, unde era o magazie. Pe sacii cu grâne erau așezați muzicanții care cântau exprimând, chipurile, bucuria țăranilor că-și dau recolta de la gura copiilor. Într-o crâșmă în fața căreia mă aflam, oamenii, când au auzit muzică, au ieșit să vadă minunea, Printre ei era și Ciociu Alexandru, care când i-a văzut a exclamat: „Li-ți borî voi toate astea”. Nu știu cum a îndrăznit să spună așa ceva, deoarece atunci chiar pentru o glumă te lua securitatea. N-a pățit nimic.

Tatăl meu avea crâșmă și-mi amintesc că în sat erau oameni mari consumatori de băuturi alcoolice, în special țuică. Mi-a rămas în memorie badea Maxim a Rebreanului, pe care l-am întrebat odată când era treaz, câtă țuică a băut în viața lui. A stat un moment, s-a gândit, apoi a spus: „Moara de ferăstrău de la Podul Cormăii ar merge cu țuica beută de mine o zi și o noapte”.

Între cele două războaie mondiale trăia la noi în sat un om cunoscut sub numele de Anton a Bălii. Om harnic, vesel și glumeț. El lucra la prieteni și la „domni”, cum spunea el, mici reparații în gospodării. Unchiul meu, Iustin Sohorca, adeseori l-a primit în casa sa și el mi-a relatat o întâlnire dintre Anton și domnul prefect al județului Bistrița, prof. Solomon Haliță, originar din Sângeorz-Băi. Prefectul l-a întâlnit pe stradă în Bistrița, se cunoștea și l-a

AMINTIRI, AMINTIRI...

invitat la restaurantul Bret să guste ceva și să stea de vorbă. Anton a acceptat invitația, dar n-a vrut să stea la aceeași masă cu prefectul, el „un opincar”. S-a așezat la o masă vecină. Domnul prefect i-a spus ospătarului să-l servească cu ce dorește, pentru că el va achita. Anton a cerut o porție de „Jufă”. Ospătarul i-a spus că n-a auzit de această mâncare și nici nu știe ce este. Atunci Anton i-a cerut o porție de „Jeandă”, dar nici la aceasta nu s-au înțeles. În cele din urmă i-a cerut o porție de „babornă”. Prefectul auzea toată discuția și se îneca de râs. El știa că Anton va face probleme ospătarului. În sfârșit, prefectul i-a comandat un grătar. Toate mâncărurile amintite mai sus se consumau în satul nostru între cele două războaie mondiale, dar astăzi puțini oameni știu din ce se compun. Cred că erau mâncărurile săracului.

(va urma)

TRADIȚII

Priceasna: rugăciune cântată. Un mod de a comunica și cânta cu Dumnezeu în același timp

- interviu cu Anamaria Mihăilă -

GRIGORE SÂMBOAN

GRIGORE SÂMBOAN (G.S.): Bun găsit dragi prieteni la o nouă ediție a emisiunii dedicate celor care promovează folclorul. Din județul Bistrița-Năsăud, mai exact de la Sângeorz-Băi, vine astăzi o tânără interpretă pasionată de muzică, pasionată de tradiții. N-a făcut din muzică o profesie, ci a pus-o la loc de cinste în inima și-n sufletul ei și, din când în când, o aduce în scenă în fața iubitorilor de folclor arătându-le tuturor cât de frumoasă este zona de unde vine. Despre Anamaria Mihăilă este vorba. Anamaria, bun venit la radio „Renașterea”!

ANAMARIA MIHĂILĂ (A.M.): Bună ziua, Grigore! Îmi pare foarte bine că sunt aici, că sunt invitata din această după-masă. Îmi pare bine că, în sfârșit, am ocazia să fiu alături de ascultătorii tăi și să fiu alături de radio „Renașterea”. Mă bucur, că așa cum sunt eu iubitoare de folclor, mai sunt și alți iubitori de folclor alături de mine printre care și tu și sunt convinsă că ascultătorii noștri sunt alături de noi până la final.

G.S.: Așa este întotdeauna, sunt receptiv la tinerele talente și, cum spuneam în deschidere, ești o persoană care iubește folclorul, iubește tradiția și n-ai făcut o profesie din asta, ci atunci când timpul îți permite, ascuți și încerci să pui în valoare tot ce are mai frumos zona aceasta, această parte a județului Bistrița-Năsăud.

A.M.: Așa este. N-am ținut neapărat să fac o carieră, neapărat să fac o carieră, să câștig din muzică, la asta mă refer. Îmi doresc să promovez folclorul așa la intensitățile lui locale, mai profunde și puternice și să trăiesc folclorul în primul rând, pentru că e o stare nu neapărat ceva ce se promovează, ca să câștigi ceva de pe urma lui. Îmi place folclorul pentru că mă regăsesc în el, la fel cum mă regăsesc în literatură, o altă pasiune de-a mea și meseria mea merge tot pe arta frumosului. De asta am ales muzica, în primul rând pentru că o iubesc și pentru că mă apropii mult de casă și atunci mi-e dor de-acasă, ascult muzică populară pentru că mă duce cu gândul la locurile de unde vin.

G.S.: Vorbeai despre literatură și despre această pasiune care a devenit deja profesie, o să vorbim puțin mai târziu. Eu aș vrea să știu cum te-ai apropiat de muzică, cam pe la ce vârstă? Toată lumea spune că din copilărie. A fost la fel și-n cazul tău?

A.M.: Evident. La mine, acasă, s-a cântat de când mă știu. Mama a cântat și ea, dar nu a fost promovată pentru că atunci erau alte vremuri și era mult mai greu să înregistrezi un cântec decât este astăzi. Am ascultat-o pe ea, mi-am ascultat bunicul care cânta la taragot și ar fi vrut să fiu băiat, să cânt și eu la taragot, dar iată că n-a ieșit și am cântat cu „gura”, cum zice mama. Și mi-a insuflat, așa, pasiunea pentru muzică de când eram mică și de când mă pune să ascult pe Valeria Peter-Predescu, pe interpreta județului nostru și pe persoana care m-a ajutat foarte mult în cariera mea. De atunci țin minte plăcile acelea vechi pe care le ascultam împreună cu străbunicul care avea un pick-up și mi le pune tot timpul să le aud.

GRIGORE SÂMBOAN

Niciodată n-am apreciat comercialul și niciodată nu mi-a plăcut cântecele acestea foarte stridente care sună ciudat pentru mine, ci am ascultat cântecul așa cum vine el de la origini.

G.S.: Anamaria, eu propun să ascultăm un cântec interpretat de tine, după care să aflăm alte amănunte din viața ta și din pasiunea ta pentru folclor și pentru tradiție...

*

G.S.: Dragi prieteni, stăm de vorbă cu Anamaria Mihăilă. Anamaria, tu ai venit devreme la Cluj, încă din timpul liceului.

A.M.: La 15 ani am venit la Cluj și am zis, gata, trebuie să mă îndepărtez un pic de mama, că eram prea dădăciță și să iau viața în piept de mică. Am ținut să vin la Cluj pentru că era un oraș care îmi folosea foarte mult și îmi dădea foarte multă deschidere aici, ceea ce eu nu aveam acasă. În plus, eu am plecat dinainte, la 10 ani, spre Bistrița, spre Valeria Peter-Predescu și spre grupul „Miorița” din care am făcut și eu parte pe vremea când trăia regretata interpretă și, venind aici, speram să găsesc oameni cu care să discut altfel, oameni care să-mi deschidă orizonturile și așa s-a și întâmplat de altfel. Pentru că am găsit aici mulți dintre oameni de acasă, cum ești și tu de la noi din Bistrița-Năsăud și mulți dintre prietenii dragi și prietenii de cântec care au venit la Cluj și și-au făcut o carieră aici. În plus, Clujul pentru mine a fost, așa, dintotdeauna, un orizont mult mai larg pentru dezvoltarea personală și s-a dovedit că oferă mult mai multe porțițe decât aș fi putut să cred.

G.S.: Eu am să le spun ascultătorilor că ai obținut nota 10 la bacalaureat.

A.M.: Da. Toată lumea spune asta, oriunde merg. Dar e și foarte ciudat să aud același lucru despre mine. Da, e adevărat. Am făcut un liceu foarte bun la Cluj, la „Bălcescu”. Am terminat și fiind pasionată de materiile de filologie nu mi-a fost foarte greu, nici să iau nota 10 la bacalaureat, nici să învăț, pentru că nu am fost niciodată constrânsă de un rezultat.

G.S.: Aceleași rezultate bune și foarte bune te-au urmărit și-n facultatea de litere.

A.M.: Da, am terminat șefă de promoție, la Litere, iată. Acum sunt masterandă în anul II. O să termin anul acesta și sper să ajung la doctorat, să continui pe partea asta frumoasă de literatură.

G.S.: Și-n același timp profesoară.

A.M.: Da, continui cu ceea ce-mi place. Am făcut din una din pasiunile mele, din literatură, o meserie iată. De aceea, a doua pasiune, muzica, rămâne așa aproape de sufletul meu, nu neapărat ca meserie, ci ca o plăcere, ca o pasiune ascunsă pe care o scot, așa, la iveală, din când în când cu câte un cântec.

G.S.: Să vorbim despre înregistrări, despre culegeri de folclor. Știu că îți dorești foarte mult să aduni cântece frumoase, de acolo din vatra satului. Din păcate există, așa, o dezamăgire, nu prea se găsesc.

A.M.: Așa e. Nu se prea găsesc. Sunt foarte puține. Multă lume, de acolo, mulți dintre bătrânii pe care i-am întrebat mi-au răspuns cu aceleași cântece pe care, eu, deja le știam. Nu prea găsești lucruri noi pe care să le aduci în fața oamenilor, dar sunt totuși câteva cântece printre care unul dintre cântecele mele: „Mă duc mamă de la tine”. E un cântec de-acasă, cules de la bătrânii din sat și cântat acolo. În plus, unul dintre foștii directori ai casei de Cultură de la Sângeorz-Băi, domnul Ilișiu (Vasile, s.n.), m-a ajutat el cu câteva culegeri pe care le avea mai vechi, în arhivele Casei de Cultură și am găsit acolo câteva versuri interesante, dar, păcat, că o parte dintre ele nu au o linie melodică și au rămas doar niște versuri, niște texte.

Priceasna: rugăciune cântată. Un mod de a comunica și cânta cu Dumnezeu în același timp

G.S.: Este destul de greu ca să faci ceea ce îți dorești, adică să aduci cântece de acolo din vatra satului, însă nu este imposibil, pentru că deja ai imprimat, te gândești să mai faci acest lucru?

A.M.: Da, cu siguranță.

G.S.: Te-ai apropiat și de pricesne și de colinde.

A.M.: Da, mă regăsesc foarte mult în pricesne, mai ales în pricesne și colinde. Colindul, într-adevăr, e un cântec care îmi place foarte tare, doar, după cum știi și știe toată lumea, colindul era specific cetii, unui grup de colindători, mai puțin unui interpret. Priceasna, în schimb, e așa, un cântec pe care-l poți interpreta individual pentru că se pretează la așa ceva.

G.S.: Este o rugăciune.

A.M.: Da, exact. Și e o relație pe care o ai cu Dumnezeu, mult mai profundă. Cel puțin prin cântec. A cânta rugăciunea mi se pare extraordinar. Tocmai pentru că faci două lucruri deodată și îți îndeplinești două pasiuni deodată. Pasiunea de a comunica cu Dumnezeu și pasiunea de a cânta în același timp. Priceasna a fost pentru mine și este în continuare un cântec deosebit. Îmi place să cânt pricesne. Atunci când o să am ocazia, primul album pe care îl voi imprima va fi de pricesne pentru că, deși sună poate ciudat pentru un interpret de folclor să aleagă priceasna în detrimentul cântecului popular, nu neapărat că o aleg în detrimentul cântecului popular, cât prefer să cânt pricesne pentru că sunt de la mine de-acasă și sunt mult mai aproape. Am cântat la biserica din sat, biserica din lemn. Oamenii de acolo mă știu pentru că eu cânt pricesne. Când mă duc acasă, mă cunosc prin asta, mai degrabă decât prin orice altceva.

G.S.: Este o împlinire, este o rugăciune și o întoarcere, și la tradiții, și la obârșii.

A.M.: Da, cu siguranță.

G.S.: hai să mai ascultăm un cântec din repertoriul tău și propun chiar acesta: „Mă duc mamă de la tine”.

*

G.S.: Anamaria, astăzi foarte multă lume cântă.

A.M.: Așa e!

G.S.: Nu este un lucru rău faptul că se apropie tinerii, în special, de folclor.

A.M.: Nu, ar trebui în mod normal să ne bucure asta. Știi, faptul că și noi, ca tineri, ne-am apropiat de folclor e un avantaj. Arată că tradițiile se păstrează și că nu s-au pierdut. Problema e modul în care ne apropiem de folclor. Și aici cred că avem foarte multe de spus și foarte multe de discutat.

G.S.: Da, pentru că tu ai avut un mentor, un interpret de valoare care a știut ce să te învețe pe tine și pe colegile tale.

A.M.: Exact. Cred că și asta e o problemă. Să știi că astăzi mentorii aceștia pe care noi i-am avut, modelele pe care mulți dintre noi încă le au sau le păstrează în mintea lor, există mai puțini. Accesul la modele e foarte greu, e mai mult ideatic. Nu prea poți să gândești cum să colaborezi cu un mare interpret de folclor pentru că nu ai acces la el. Bine, am avut noroc ca să am acces la un asemenea interpret, la doamna Valeria Peter-Predescu și la doamna Ana Strâmturean cu care am colaborat constant. Oameni care au ținut foarte mult la legătura asta, dintre elev și profesor și care ne-au învățat foarte multe lucruri bune. Ne-au învățat cum să ne păstrăm portul și să ținem la originalitate, la autenticitate în primul rând,

GRIGORE SÂMBOAN

cum să cântăm lucruri care vin de-acasă și care ne reprezintă în primul rând și-apoi cum să punem toate lucrurile acestea în scenă, cum să regizăm un spectacol, cum să ne prezentăm în momentul în care urcăm pe scenă, pentru că, după cum știi foarte bine, a te urca pe scenă și a cânta în fața oamenilor, nu e același lucru cu a cânta în singurătatea ta.

G.S.: Așa este și toate aceste lucruri le-ai învățat, le-ai însușit în cadrul Școlii Populare de Arte „Tudor Jarda” unde, așa cum ai spus, profesor-mentor ți-a fost doamna Ana Strâmturean. Este important să ai niște oameni aproape care să-ți ofere niște sfaturi foarte bune pentru ceea ce urmează să faci pentru viitor. Ce n-ai face niciodată în domeniul muzicii?

A.M.: Cred că nu m-aș îmbrăca niciodată într-un costum dintr-acesta dantelat și foarte nou. Asta n-aș face-o sau cel puțin m-aș îmbrăca, singură, acasă să nu mă vadă nimeni. Nu m-aș prezenta în public niciodată cu așa ceva. Mi se pare de-a dreptul jenant pentru că nu spune nimic. Nu aș îmbrăca nici un fel de așa-zis port popular. Mai bine aș veni într-un pantalon și într-o bluză normală și, iarăși, nu aș încerca niciodată să par ceea ce nu sunt. mi se pare de-a dreptul jenant să mă cred un mare artist sau să am anumite impresii despre mine care nu sunt adevărate și să mă prezint ca altceva.

G.S.: O persoană cât se poate de normală, cât se poate de sinceră și dornică tot timpul să evolueze.

A.M.: Da, așa este. Cred că dorința mea de a evolua, la fel ca a oricărui tânăr care ține de folclor și la autenticitate este normală pentru că, altfel, nu aș mai fi poate aici și, altfel, nu aș mai încerca tot timpul să mă perfecționez, modul în care cânt, să lucrez la tehnica mea vocală, să cânt, oameni care să mă ajute și care să fie alături de mine și de la care să am ce învăța.

G.S.: Tu ești recunoscută de publicul iubitor de folclor pentru acele păunițe specifice zonei Sângeorzului.

A.M.: Da! Sângeorzul are și norocul acesta, cred că ni le-a imprimat și nouă, că are particularitățile lui în portul popular. Păunițele, bineînțeles, sunt marca Sângeorzului și mi-e foarte drag de fiecare dată când apar cu el pentru că spun multe lucruri despre mine. Din păcate, din fericire de fapt, o să mă căsătoresc și n-o să pot să port tradiționalele păunițe așa cum ar fi trebuit să le port, adică fata tânără, nemăritată, poartă păunițele, dar o să le port în continuare și în ciuda statutului meu care se schimbă. Pentru că îmi sunt foarte dragi, pentru că spun multe lucruri despre mine și mă identific cu ele, oamenii mă recunosc că am urechile acelea interesante. Oriunde merg, lumea se joacă cu mine ca și cu Mickey Mouse, dar ei nu știu că de fapt sunt păunițe și că spun niște lucruri despre zona din care vin.

G.S.: Deși aceste păunițe au fost adoptate și de alte interprete care, desigur, nu vin din zona Sângeorz-Băi, ci au dorit doar să reprezinte județul ca brand.

A.M.: Da, pentru că, vezi tu, fiecare județ caută să se identifice cu ceva. Bistrița-Năsăud s-a identificat cu păunițele și păunul, cu toate că nu în tot județul ar trebui să se poarte. Pentru că nu în tot județul s-au purtat păunițe.

G.S.: Doar în zoba Năsăudului.

A.M.: Exact, în zona Năsăudului. Și mai ales în zona de nord, de pe Valea Someșului Mare. Ori în momentul în care multă lume își asumă păunițele și le asumă un pic artificial. Pentru că e o marcă, într-adevăr, oamenii știu că ești din Bistrița-Năsăud dacă te văd cu păunițe, dar asta nu înseamnă neapărat că tu știi ce reprezintă păunițele astea și curat să se întrebe lumea care le poartă și chiar știu de ce le poartă.

G.S.: Este foarte important să cunoaștem toate elementele costumului popular, să cunoaștem când și în ce mediu erau purtate și ce este foarte interesant și poate că nu foarte multă lume știe, un costum îți spunea foarte mult despre omul care-l poartă, adică nu trebuia

Priceasna: rugăciune cântată. Un mod de a comunica și cânta cu Dumnezeu în același timp

să-l întreb, dacă ești bogat sau sărac. Nici nu trebuia să-l întreb din ce zonă sau din ce sat vine pentru că vedeai totul pe costum.

A.M.: Așa e. Uită, de exemplu, pieptarul tău pe care mi-l imaginez în minte, îl țin minte tot timpul, de fiecare dată când mă gândesc la tine, le identific cu pieptarul tău. Se purta în zona ta și, atunci, bineînțeles, Grigore Sâmborean are o marcă specifică. La fel cum păunițele care se purtau în zona mea sau alte obiecte de îmbrăcăminte din altă zonă. E foarte interesant și faptul că multe dintre noi și eu, inclusiv, în unele dintre aparițiile mele, purtăm opinci. Știi că opincile le purtau fetele sărace, de obicei, în portul de sărbătoare fiecare fată avea o gheată, oricât de săracă ar fi, au încercat să se îmbrace frumos la biserică sau în zilele de sărbătoare. Ori noi am ales să revenim la opinca tradițională și asta spune multe lucruri despre modul în care vrem noi să promovăm folclorul și tradiția. În alte ordine de idei, aveai dreptate, e important ca acel costum popular care-l purtăm să spună lucruri despre noi.

G.S.: Din păcate timpul trece foarte repede. Iată am aflat amănunte despre costumul popular, am aflat amănunte despre tine, despre carieră, despre pasiunea ta pentru muzică. Ce altceva ar mai trebui să știe iubitorii de folclor, ascultătorii noștri despre Anamaria Mihăilă?

A.M.: Nu știu dacă sunt lucruri care, neapărat, nu s-au spus așa pe parcurs. Pentru că în momentul de față nici eu nu mă pot gândi la ce n-am zis. Știi, ceea ce ar trebui să știe că Anamaria Mihăilă încearcă să-și construiască un nume în muzică, oricât de mic ar fi el și că încearcă să se reinventeze de fiecare dată, să apară cu noi cântece, că în curând o să apară cântece noi și din repertoriul meu, care stagnează de o vreme încoace, dar o să se îmbunătățească și că pricesnele de Paști, pentru că se apropie sărbătorile Paștelui, se vor înmulți mai mult. Pentru că, cum spuneam, mă reprezintă, îmi sunt aproape.

G.S.: O să le ascultăm și aici la radio „Renașterea”. Anamaria, eu îți mulțumesc pentru prezența în studiu, îți doresc multă sănătate, mult succes în tot ceea ce faci, nu doar în muzică.

A.M.: Și eu îți mulțumesc, Grigore, pentru invitație.

G.S.: Cu mare drag și te mai aștept ori de câte ori vei veni cu lucruri noi pentru ascultători.

A.M.: Cu mare dragoste o să vin de fiecare dată.

G.S.: Doamne ajută!

A.M.: Doamne ajută!

Revistă sprijinită și finanțată de:
CONSILIUL LOCAL SÂNGEORZ-BĂI
CASA DE CULTURĂ SÂNGEORZ-BĂI

Informatoarea Ileana Poleac

ISSN 2285-8229
ISSN-L 2285-8229